WYDANIE SPECJALNE

ZELÓW

ALBUM JUBILEUSZOWY

Autorzy: Kazimierz Brzeziński, Andrzej Gramsz
Przekład na język angielski: Magdalena Wosińska,
Projekt okładki: Krystyna Papuga,
Zdjęcie na okładce: Andrzej Bednarek
Redakcja techniczna: Kazimierz Brzeziński, Andrzej Gramsz
Korekta: Irena Stasińska

Album wydany pod patronatem Burmistrza Zelowa
Sławomira Malinowskiego
Publikacja dofinansowana przez:
Regionalny Oddział Korporacyjny PKO BP S.A. w Łodzi

W albumie wykorzystano zdjęcia ze zbiorów:
Domu Kultury w Zelowie, Fundacji Rozwoju Gminy Zelów,
Komendy Hufca Zwiazku Harcerstwa Polskiego w Zelowie,
Miejsko-Gminnej Biblioteki w Zelowie, Ochotniczej Straży Pożarnej,
Stowarzyszenia Dobroczynnego „Razem",
Urzędu Miejskiego w Zelowie, Zelowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej
zdjęcia z prywatnych zbiorów:
Kazimierza Brzezińskiego, ks. Kazimierza Cioska, Andrzeja Dębkowskiego,
Andrzeja Gramsza, Zofii Guderskiej, Marii Hajdan, ks. Mirosława Jelinka,
Barbary Łuczyńskiej, Mikołaja Pejgi, Anny Smetany, Macieja Wilfa, Jadwigi Żaki
oraz zdjęcia autorskie:
Katarzyny Adamczyk, Martyny Badziak, Andrzeja Bednarka, Krystiana Bednarka,
Zenona Błocha, Kazimierza Brzezińskiego, Jana Grabarza, Andrzeja Gramsza, Amosa Jelinka,
Janusza Kaczmarka, Kamila Kędziaka, Tomasza Maciejewskiego, Damiana Mierzyńskiego,
Ewy Nawrockiej, Sylwiusza Pokorskiego, Eugeniusza Stasinowskiego, Aleksandry Tarki,
Aleksandry Wejman, Katarzyny Wejman.

Łamanie i druk: PUH DTProjekt, Pabianice, ul. Partyzancka 8, tel. 0 509 915 767

ISBN 83-922185-6-6
Wydanie 2007 r.

Wydawnictwo i skład hurtowy
ŁPBP GRAKO Spółka z o.o.
91-520 Łódź, ul. Gotycka 11
tel./fax 0/prefiks/42 659 00 33
tel. kom. 0 601 93 97 08

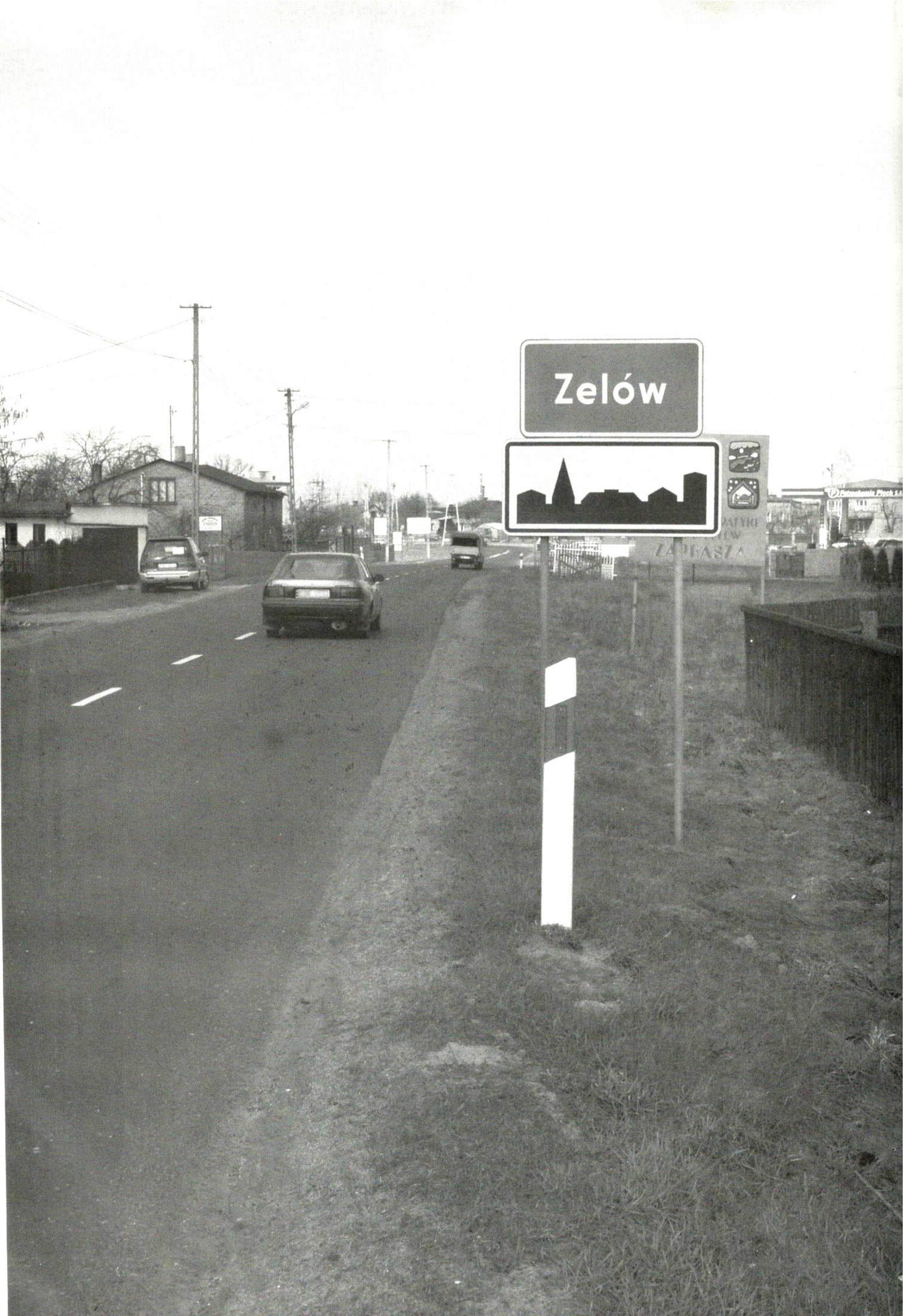
Kazimierz Brzeziński, Andrzej Gramsz

ZELÓW
Album jubileuszowy

ZELÓW
Jubilee Album

GRaKO

Łódź 2007

Zelów

Słowo wstępne

27 stycznia 2007 roku minęła pięćdziesiąta rocznica nadania osiedlu Zelów praw miejskich. Ten miejski rodowód – jakże skromny w porównaniu choćby z kilkoma ościennymi miastami – jest jednak dla zelowian ważnym powodem do uzasadnionej dumy. I przyczynkiem do radosnej satysfakcji, że ich mała ojczyzna – którą niewątpliwie w uznaniu pracowitości i gospodarnej zapobiegliwości kilku pokoleń mieszkańców nieco wcześniej, bo w 1954 roku przekształcono z gminnej wsi w osiedle – w roku 1957 dostąpiła cywilizacyjnego awansu poprzez zaliczenie jej do grona miast.

Dziennik Ustaw Nr 5 — 38 — Poz. 22

22

ROZPORZĄDZENIE PREZESA RADY MINISTRÓW

z dnia 28 stycznia 1957 r.

w sprawie utworzenia miasta Zelów w powiecie łaskim, województwie łódzkim.

Na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1950 r. o dokonywaniu zmian podziału administracyjnego Państwa (Dz. U. Nr 6, poz. 48) zarządza się, co następuje:

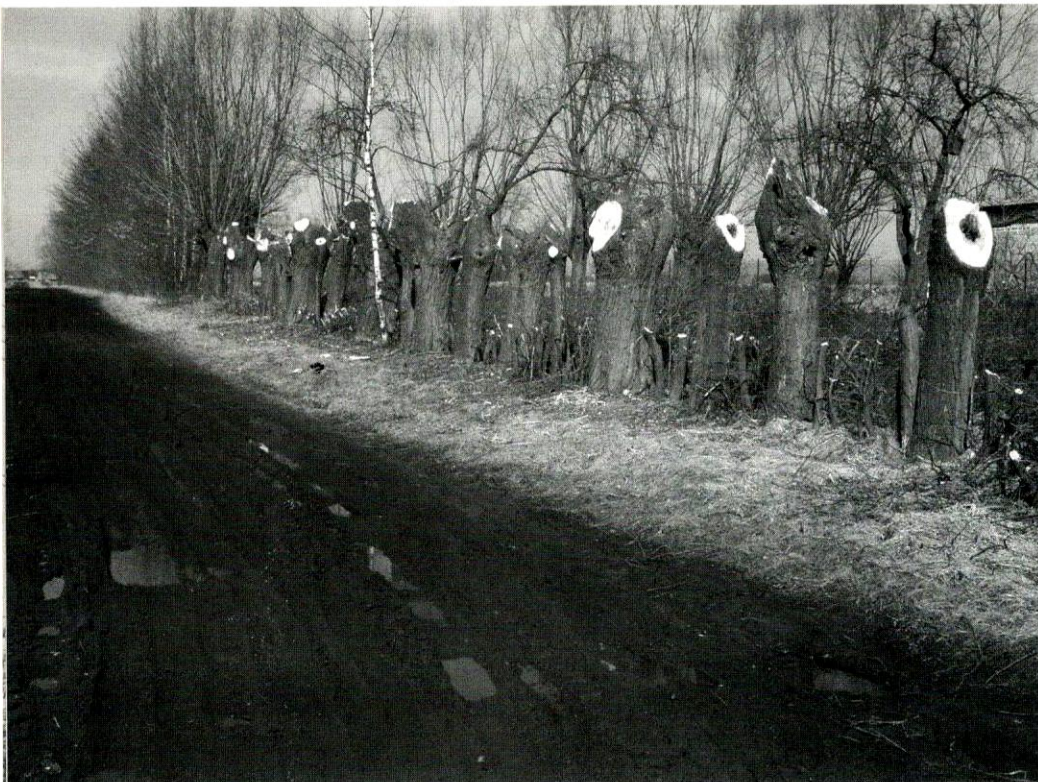
§ 1. Z obszaru osiedla Zelów w powiecie łaskim, województwie łódzkim tworzy się miasto Zelów w tymże powiecie i województwie.

§ 2. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *J. Cyrankiewicz*

W 1976 roku z miasta i gminy została utworzona jedna jednostka administracyjna, a od 1990 roku Zelów – liczący nieco ponad 8 tysięcy mieszkańców – z powodzeniem pełni funkcję stołecznego ośrodka samorządnej gminy. Gmina zajmuje obszar 16 698,5 hektara. Tereny wiejskie to 35 sołectw, obejmujących 49 wsi, zamieszkałych przez 7,5 tysiąca ludzi.

Do Zelowa łatwo trafić. Miasto i gmina leżą na równinnych terenach zajmujących centralną część województwa łódzkiego, w znanym ze swej węglowo-energetycznej potęgi powiecie bełchatowskim. Dojechać tam można różnymi drogami: przez północny kraniec gminy (wieś Karczmy) przebiega droga krajowa nr 12 relacji Sieradz–Piotrków Trybunalski–Lublin, a zachodnią część gminy przecina z północy na południe (m.in. we wsi Kurów) droga wojewódzka nr 483 prowadząca z Łasku do Szczercowa

Pieszy szlak turystyczny
„Śladami osadników czeskich"

Walking tourist trail, 'Taking the steps of Czech settlers'

i Częstochowy. Wprost do Zelowa dojeżdża się drogą wojewódzką nr 484 łączącą Łask – przez Buczek i Bełchatów – z Kamieńskiem i przyszłą autostradą A1.

Piesi turyści mogą dotrzeć do Zelowa wytyczonym w 2002 roku niebieskim szlakiem „Śladami osadników czeskich". Nawiązuje on swym przebiegiem do wydarzeń z początku XIX wieku, kiedy to na ziemię sieradzką przywędrowali ze Śląska czescy koloniści i osiedli tu na zakupionych przez siebie gruntach. Szlak bierze swój początek w Widawie położonej na terenie Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki. Jego dalsze odcinki wyznaczają takie miejscowości, jak: Chrząstawa, Młyn „Fraszka", Faustynów, Pożdżenice i Nowa Wola. Na 27. kilometrze jest już Zelów, ale szlak tam się jeszcze nie kończy. Biegnie dalej – do Zelówka, Zabłot, Rokitnicy, Talara i Ldzania, by osiągnąć metę w Dobroniu.

Dzieje Zelowa od lat zadziwiają historyków i etnologów. Przedziwnym zgoła zrządzeniem historycznego losu stała się ziemia zelowska siedliskiem przedstawicieli kilku narodów o różnych wyznaniach religijnych. Przez półtora wieku żyli tu i pracowali w sąsiedzkiej wspólnocie Polacy, Czesi, Niemcy i Żydzi, tworząc społeczno-obyczajowy konglomerat jako żywo kojarzący się raczej z obszarami pogranicznych kresów aniżeli z samym środkiem ziem polskich. Dopiero druga wojna światowa brutalnie zburzyła tę symbiozę. Po okrucieństwie czasu okupacji powrót do tego, co w Zelowie sprzed 1939 roku uchodziło za normę, nie był możliwy. Bezwzględnie zrealizowany przez hitlerowskich nazistów plan eksterminacji na zawsze pozbawił tutejszą społeczność ludności pochodzenia żydowskiego. Piętno, jakie naziści wycisnęli na zelowianach o rodowodzie niemieckim, sprawić musiało, że większość albo sama w pośpiechu opuściła ziemię zelowską tuż przed nadciągającym frontem wschodnim, albo nieco później została wysiedlona.

Mieszkańcom o czeskich korzeniach – a ich było tu stosunkowo najwięcej – też nie było łatwo. W pierwszych powojennych latach otoczono tę społeczność murem nieufności, co również było pochodną czasu okupacji, a wynikało głównie z żywej jeszcze pamięci o pewnych różnicach między wprowadzonym przez hitlerowskiego okupanta „statusem podbitego Polaka" a „statusem Polaka o pochodzeniu czeskim". Wiele rodzin o czeskich nazwiskach wyemigrowało wówczas z Zelowa – i z Polski. Ci, którzy zostali – skupieni w miejscowej parafii kościoła ewangelicko-reformowanego – kultywują husycką tradycję wyznaniową, pamięć o swych przodkach oraz o tych pobratymcach, którzy Zelów opuścili i mieszkają dziś w rozproszeniu na wszystkich kontynentach. Zelowscy Czesi w diasporze także zresztą o swej zelowskiej ojczyźnie pamiętają: korespondują, a co kilka lat spotykają się tu na Światowych Zjazdach Zelowian.

O współczesnym Zelowie nie można już więc powiedzieć, że jest – jak dawniej – wielonarodowy i wielowyznaniowy. Z materialnych pamiątek nic oprócz nielicznych pożółkłych fotografii nie dokumentuje już dawnej

1802-1972
ZDE V ZELOVĚ NAŠLI ČEŠI NÁBOŽENSKOU
POCHOPENÍ A DODNES TRVAJÍCÍ
BRATRÍ POLÁKŮ. BUDIŽ TO PAMÁTKOU
BUDOUCÍ POKOLENÍ. JMÉNEM OBYVATELSTVA
VÝBOR FRONTY NÁRODNÍ JEDNOTY
ZELOVĚ A ČLENOVÉ KULTURNÍ SPOLEČNOSTI
ČECHŮ A SLOVÁKŮ V POLSKU
LAT TEMU TUTAJ W ZELOWIE CZESI ZNALEŹLI
RELIGIJNĄ ZROZUMIENIE I TRWAJĄCĄ
DO DZISIAJ PRZYJAŹŃ BRACI POLAKÓW
UPAMIĘTNIAMY TO DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ
W IMIENIU SPOŁECZEŃSTWA: MKFJN W ZELOWIE
I CZŁONKOWIE TOWARZYSTWA KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
ZELÓW

ZBÓR
KOŚCIOŁA
CHRZEŚCIJAN
BAPTYSTÓW
W ZELOWIE

obecności na tej ziemi ludności wyznania mojżeszowego. Zniszczone nagrobne pomniki na resztkach dawno nieczynnych cmentarzy dają wciąż świadectwo, że tu mieszkali, tu umierali i tu zostali pochowani ludzie pochodzenia niemieckiego. Przeniesione przez nich na ziemię zelowską wyznania ewangelicko-augsburskie i baptystyczne przetrwały: nadal funkcjonują w Zelowie zbory tych wyznań, które gromadzą na nabożeństwach swoich wiernych. Nie jest ich wprawdzie wielu, ale grupy te wraz z liczniejszą i prężną organizacyjnie społecznością wyznania ewangelicko-reformowanego stanowią realne potwierdzenie wielokulturowej zelowskiej tożsamości. W dobie europejskiej integracji świadomość takiej tożsamości jest niewątpliwie dodatkowym atutem na rzecz kształtowania prounijnych postaw społeczeństwa i skutecznego wykorzystywania możliwości, jakie stwarza Unia Europejska w dziedzinie rozwoju lokalnego.

Przez ponad cztery stulecia swego historycznie potwierdzonego istnienia Zelów zamieszkany był przez stosunkowo nieliczną ludność poddaną, zajmującą się rolnictwem. Kiedy jednak na początku XIX wieku wieś została sprzedana grupie Czechów ze Śląska, którzy w ramach popieranego przez władze pruskie osadnictwa tu postanowili stworzyć nowe domostwa, stosunki ekonomiczne zaczęły ulegać zasadniczym przemianom. Z niezbyt urodzajnej zelowskiej ziemi, usianej podmokłymi torfowiskami, osadnicy nie byli w stanie wyżyć. A że nieobca im była sztuka domowego tkania i w przywiezionym dobytku wiele rodzin miało ręczne krosna, zaczęli oprócz pracy na roli zajmować się wytwarzaniem tkanin. Ten proces, najpierw o charakterze lokalnym, zbiegł się w czasie z szybko postępującym od roku 1820 rozwojem włókiennictwa w Łodzi i sąsiadujących z nią miastach.

W ciągu kolejnych dekad XIX wieku i niemal przez cały XX wiek Zelów i okoliczne wsie pozostawały w silnym związku ekonomicznym z łódzkim ośrodkiem włókienniczym. Tkactwo na ziemi zelowskiej miało głównie charakter chałupniczy, ale z czasem, zwłaszcza w samym Zelowie, podlegać także zaczęło procesowi industrializacji. Po drugiej wojnie światowej proces ten uległ wzmożeniu – na bazie kilku znacjonalizowanych fabryk powstały Zelowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego (później przybrały handlową nazwę „Fanar"), a tkactwo chałupnicze zintegrowano w ramach spółdzielczości pracy.

Zakłady „Fanar" aż do ostatniej dekady XX wieku zapewniały pracę kilku pokoleniom mieszkańcow Zelowa i okolic oraz finansowały znaczną część miejskiej infrastruktury technicznej i socjalno-kulturalnej. Przemiany ustrojowe i strukturalno-gospodarcze, dokonujące się w Polsce po roku 1989, sprawiły jednak, że ten typ wytwórczości stracił na znaczeniu. „Fanar" nie sprostał wyzwaniom wolnego rynku gospodarczego i nastąpiła jego upadłość.

Głęboki kryzys społeczno-ekonomiczny, będący następstwem upadłości „Fanaru" i kilku innych ważnych lokalnie firm (m.in. dwóch spółdzielni pracy) boleśnie dotknął gminną społeczność. Niemniej władze samorządowe już na początku tego kryzysu podjęły szereg inicjatyw, które miały łagodzić

ŚWIATOWY ZJAZD ZELOWIAN
14-16 CZERWCA ZELÓW '96

i przełamywać jego skutki. Uruchomiono kilka strategicznych programów lokalnych, z których najważniejsze to program wspierania i rozwoju przedsiębiorczości (uzyskanie dużego grantu Unii Europejskiej i Banku Światowego, administrowanego później przez Fundację Rozwoju Gminy Zelów) oraz program rozbudowy infrastruktury komunalnej. Dość pomyślnie zakończył się także proces restrukturyzacji mienia po upadłym „Fanarze".

W gminie działa obecnie 730 podmiotów gospodarczych, spośród których na szczególną uwagę zasługują trzy firmy branży włókienniczej funkcjonujące w obiektach po byłym „Fanarze". Są to: Toruńskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych, „ELKO", „Mag-Rys". Każda z nich zatrudnia ponad 100 osób, co we współczesnych warunkach technologiczno-produkcyjnych każe je zaliczać do firm średnich, natomiast w warunkach lokalnych są to największe podmioty gospodarcze – z powodzeniem podtrzymujące zelowskie tradycje włókiennicze. Pozostałe firmy działają głównie w branżach budowlanej, usługowej i handlowej, choć w liczbie tej mieszczą się także gospodarstwa rolne nastawione na produkcję towarową.

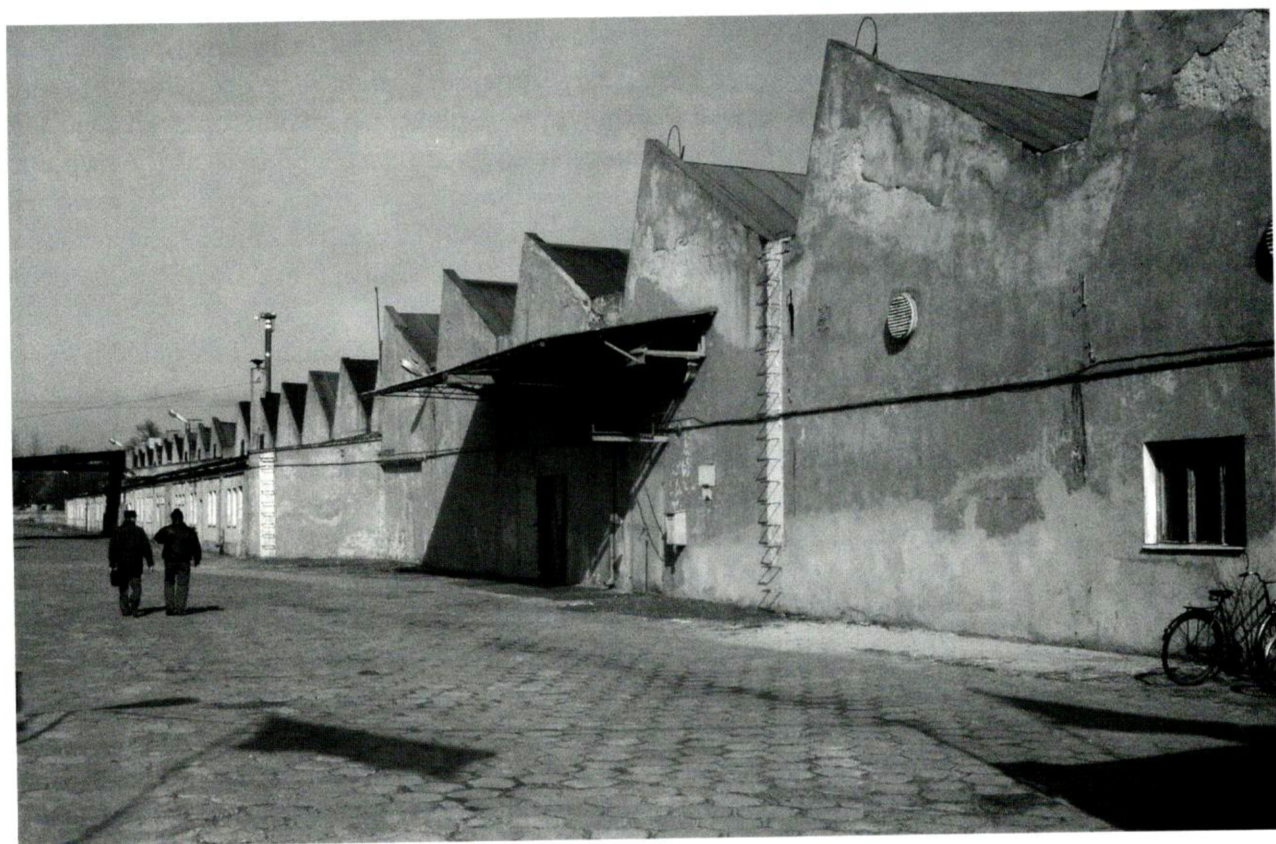
Od 2001 roku zelowskie władze samorządowe wspólnie z trzynastoma organizacjami pozarządowymi realizują program „Strategia rozwoju gminy Zelów 2001-2010". Obejmuje on zespół strategicznych celów ujętych w takie grupy tematyczne, jak: gospodarka, inwestycje, edukacja, pomoc społeczna i zdrowie, oferta cywilizacyjna.

Naczelną przesłanką obowiązującej strategii jest szeroko rozumiana przychylność dla inwestorów, którzy liczyć mogą na fachowe doradztwo ze szkoleniami włącznie, poręczenia kredytowe, a w wielu przypadkach także na dotacje pozwalające rozpocząć działalność gospodarczą.

Ważnym aspektem objętym ww. planem rozwoju strategicznego jest ekologia, ponieważ gmina Zelów – ze względu na walory swojego środowiska naturalnego – chce stanowić zaplecze wypoczynkowe dla mieszkańców Łodzi, Pabianic, Bełchatowa i Łasku, a także innych polskich miast.

W ostatnim dziesięcioleciu Zelów stał się ważnym ośrodkiem życia kulturalnego, głównie dzięki organizowanym corocznie przez Dom Kultury Letnim Koncertom Festiwalowym, odbywającym się w katolickim kościele parafialnym Matki Boskiej Częstochowskiej. Corocznie, od 1995 roku, impreza ta gości największe gwiazdy polskich scen. Występowali tu tacy artyści, jak: Teresa Żylis-Gara, Wiesław Ochman, Poznańskie Słowiki pod dyrekcją Stefana Stuligrosza, Krzysztof Penderecki z orkiestrą Filharmonii Łódzkiej, Jerzy Maksymiuk i Sinfonia Varsovia, Krzysztof Kolberger, Jerzy Zelnik, Jan Nowicki i inni. Zdobywane przez lata doświadczenia w pozyskiwaniu funduszy pomocowych na rozwój gminy znakomicie zaowocowały w pierwszej edycji absorbowania środków strukturalnych Unii Europejskiej na lata 2004-2006. Gmina Zelów okazała się niekwestionowanym liderem wśród samorządów województwa łódzkiego,

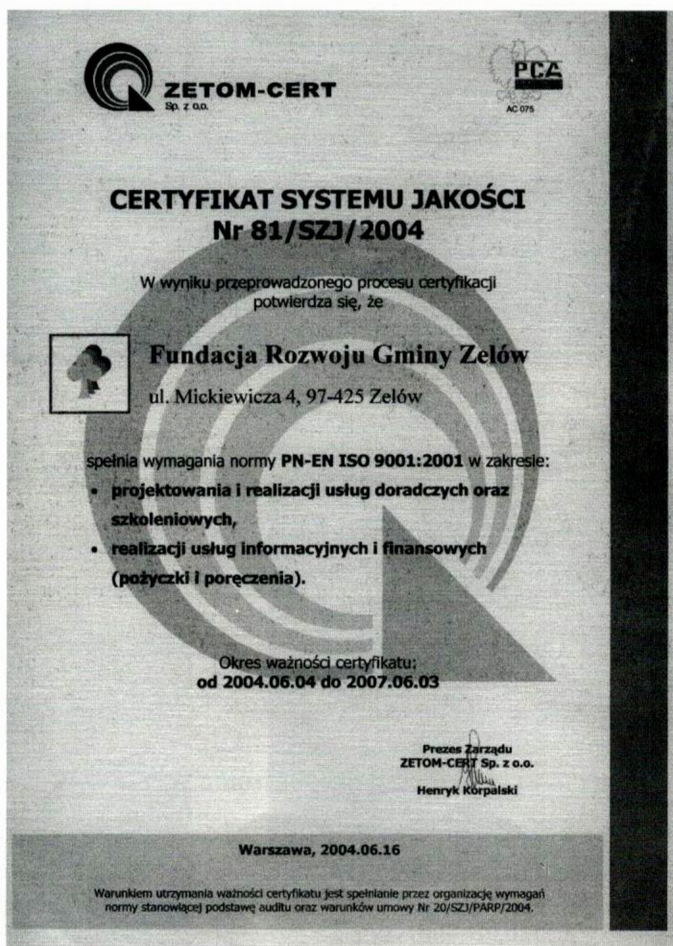

uzyskując grant w wysokości 17 168 257 złotych na realizację programu „Przebudowa oczyszczalni ścieków i budowa systemów wodociągowo-kanalizacyjnych z odtworzeniem pasów drogowych w Zelowie". Grant ten jest trzeci co do wielkości w skali województwa łódzkiego we wszystkich obszarach finansowania (większe sumy otrzymały tylko „giganty": miasto Łódź i Politechnika Łódzka) oraz największy w obszarze infrastruktury ochrony środowiska.

Obecnie władze samorządowe przygotowują się do składania wniosków na okres programowania 2007-2013, a uzyskanie kolejnych środków na wsparcie lokalnego rozwoju będzie najlepszym uczczeniem jubileuszu pięćdziesięciolecia praw miejskich Zelowa.

Zelów, czerwiec 2007 roku.

Burmistrz
Sławomir Malinowski

ZETOM-CERT Sp. z o.o.

PCA AC 075

CERTYFIKAT SYSTEMU JAKOŚCI
Nr 81/SZJ/2004

W wyniku przeprowadzonego procesu certyfikacji potwierdza się, że

Fundacja Rozwoju Gminy Zelów

ul. Mickiewicza 4, 97-425 Zelów

spełnia wymagania normy **PN-EN ISO 9001:2001** w zakresie:

- **projektowania i realizacji usług doradczych oraz szkoleniowych,**
- **realizacji usług informacyjnych i finansowych (pożyczki i poręczenia).**

Okres ważności certyfikatu:
od 2004.06.04 do 2007.06.03

Prezes Zarządu
ZETOM-CERT Sp. z o.o.
Henryk Korpalski

Warszawa, 2004.06.16

Warunkiem utrzymania ważności certyfikatu jest spełnianie przez organizację wymagań normy stanowiącej podstawę auditu oraz warunków umowy Nr 20/SZJ/PARP/2004.

SĄSKA
Tęcza
SĄSKA
Tęcza

Preface

On 27th January 2007 fell the 50th anniversary of conferring on Zelów settlement municipal rights. This urban pedigree – how modest in comparison with even several neighbouring towns – is, however, for Zelów dwellers a matter of justified pride. And the reason for great satisfaction that their little homeland – which thanks to diligence and prudence of several generations of its dwellers – had been transformed in 1954 from a village to a settlement. In 1957, Zelów got the civilization promotion by being rated among towns.

In 1976 the town and the borough of Zelów became one administrative unit, and since 1990 Zelów, which population now stands at a bit more than 8 thousand, successfully has been carrying a function of capital centre of self-governing borough. The borough covers an area of 16,698.5 hectare. The rural area consists of 49 villages, populated by 7.5 thousand people.

It is easy to get to Zelów. The town and the borough are situated on plain land covering the central part of Łódź province in famous for its coal-energetic power Bełchatów district. One can get to Zelów by taking different roads: through the northern part of the borough (Karczmy village) there leads the country route No 12 (Sieradz-Piotrków Trybunalski-Lublin), and the western part of the borough crosses, from north to south, (among others in Kurów village) a province route No 483 leading from Łask to Szczerców and Częstochowa. One can also get to Zelów taking the route No 484, linking Łask – through Buczek and Bełchatów – with Kamieńsk, and the future A1 motorway.

Pedestrian tourists can get to Zelów following the trail (called 'Taking the steps of Czech settlers') marked out in 2002. It alludes to the events from the beginning of 19th century, when Czech colonists from Silesia came to the Sieradz borough and settled on the land they previously purchased. The track has its beginning in Widawa situated in The Doab of Warta and Widawka Landscape Park. Its further parts are marked by such places as: Chrząstawa, 'Fraszka' Mill, Faustynów, Pożdżenice, and Nowa Wola. Zelów can be found on the 27th kilometer, but the track does not finish there. It goes further - to Zelówka, Zabłot, Rokitnica, Talar, Ldzań, to end in Dobroń.

Historians and ethnologists have been astonished by the history of Zelów for years. By an uncanny twist of fate Zelów became home for the representatives of different countries having various religious beliefs. For half a century there lived and worked together: Poles, Czechs, Germans,

and Jewry creating sociological conglomeration. Only World War II brutally destroyed this symbiosis. After the cruelty of war time it was not possible to restore the relations that used to be the norm in Zelów. The ruthless plan of extermination carried out by the Nazi, forever deprived Zelów of Jewish people. The mark, Nazi left on Zelów dwellers of German pedigree, led to the fact, that the majority decided themselves to hurriedly abandon the town, or was a bit later displaced.

The dwellers of Czech origin, so numerously present in Zelów did not have an easy life either. In the first after-war years they experienced the wall of distrust, which also was a consequence of war and stemmed from still vivid memory of certain differences between 'a status of a concurred Pole' and 'a Pole of Czech origin', introduced by the Nazi. Many families having Czech names then emigrated from Zelów, and from Poland. These, who stayed, concentrated around the parish of Evangelical-Reformed Church and preserve the Hussite religious tradition, stir the memory of their ancestors, and about these country-men who left Zelów and reside dispersed on all continents. Also Czechs of Zelów in diaspora still remember about their Zelów homeland: they correspond, and every few years they meet at the World Convention of Zelów dwellers.

We can no longer say about modern Zelów that it is, like in the past, multinational and multireligious. From the material mementoes nothing but a few yellowed photographs confirm the presence of Jews on this land. Destroyed gravestones on the remains of long ago closed cemeteries testify that here lived, here died, here were buried people of German origin. The denominations (Evangelical-Ausburg and Babtist) they brought with them survived. There are still congregations of these denominations in Zelów, which gather believers at the services. There are not many of them, however, these groups together with numerous and organizationally powerful community of Evangelical-Reformed Church serve as a real confirmation of Zelów's multicultural identity. In the era of European integration the awareness of such an identity is undoubtedly an asset, which helps to shape pro-union social attitudes and effective use of opportunities concerning local development created by the EU.

For over four centuries of its confirmed existence Zelów was populated by relatively small group of subjects, earning their living as farmers. When, at the beginning of 19th century the village was sold to a group of Czechs from Silesia, who, within the framework of settlement supported by Prussian authorities, decided to set up new households here, economic relations underwent considerable changes. From not particularly fertile Zelów borough, strewn with marshy peat bogs, the settlers were not able to make their living. Home weaving was not something unknown to them and many families brought with them their looms. They started making fabrics, apart from being engrossed in farming. This process having, initially, local character, coincided with rapid development (beginning in 1820) of textile industry in Łódź and neighbouring towns. In the next decades of 19th and almost during the whole 20th century, Zelów and local villages remained in

Na zdjęciu od lewej: Anna Doliwa – inspektor ds. promocji w Urzędzie Miejskim, Sławomir Malinowski – burmistrz, Marek Górecki – prezes Fundacji Rozwoju Gminy Zelów

From the left: Anna Doliwa – Town Hall inspector for promotion, mayor Sławomir Malinowski and Marek Górecki – the chairman of the Development Foundation of Zelów Borough

close economic relation with textile centre in Łódź. Weaving in Zelów borough was of outwork type, but with time, especially in Zelów itself, it succumbed to the process of industrialization. After World War II the process accelerated – on the basis of a few nationalized factories there appeared Cotton Industry Factory in Zelów (later called 'Fanar') and outwork weaving was integrated within the framework of work cooperative movement.

Till the last decade of 20th century 'Fanar' factory provided a few generations of Zelów dwellers and local towns with work. It also financed a great part of urban technical and social-cultural infrastructure. System and structural-economic changes, taking place in Poland after 1989, made this type of manufacturing less significant. 'Fanar' did not live up to the standards of free market economy and declared bankruptcy. Severe social-economic crisis, being a result of 'Fanar' and some other, locally important companies' bankruptcy (two work co-operatives, among others) painfully touched the borough's community. However, local government at the very beginning of this crisis undertook a number of initiatives which were to ease its disastrous results. Several local strategic programmes were set in motion, the most important one being: the programmes of support and development of enterprise (receiving a substantial grant from the European Union and the World Bank, which was later administered by The Development Foundation of Zelów Borough) and the one concerning the development of communal infrastructure.

At present 730 companies operate in the borough. Special attention should be drawn to three textile ones having their seats in 'Fanar' buildings. These are: Dressing Materials Factory in Toruń, 'ELKO', and 'Mag-Rys'. Each of them employs over 100 people, which in the present production-technological conditions classifies them as medium-sized companies. However, in the local conditions these are the biggest economic units, successfully maintaining textile traditions. The other firms operate in building business, services and trade, although the number encompasses farms.

Since 2001 local government together with thirteen non-governmental organizations have been executing a program 'Development strategy of Zelów borough 2001-2010'. It encompasses a set of strategic aims explored in such theme groups as: economy, investment, education, social assistance, health, and civilization offer. The supreme premise of the strategy is sympathetic response towards the investors, who can count on professional advice, including the training, credit guarantee, and, in many cases, subsidies allowing them to set up a company.

Ecology is an important aspect of the above-mentioned development strategy, since the borough of Zelów – due to the value of its natural environment – aspires to be a holiday venue for residents of Łódź, Pabianice, Bełchatów, Łask, and other local towns.

In the last decade Zelów became an important cultural centre, mainly, due to annually held Summer Festival Concerts organized by the Community

Centre. They take place in The Virgin of Jasna Góra Catholic parish church. Every year, since 1995, the event gathers the biggest Polish stars. Such artists as: Teresa Żylis-Gara, Wiesław Ochman, 'Poznań Nightingales' under the baton of Prof. Stefan Stuligrosz, Krzysztof Penderecki with Philharmonic Orchestra of Łódź, Jerzy Maksymiuk and Sinfonia Varsovia, Krzysztof Kolberger, Jerzy Zelnik, Jan Nowicki performed here. Experience in getting assistant funds for the development of the borough bore fruit in the first edition of absorption of structural funds from the European Union for the years 2004-2006. The borough of Zelów turned out to be the undisputed leader among self-governments of Łódź province and received 17,168,257 złotys for execution of the program 'Reconstruction of sewage treatment plant and construction of waterworks-sewage systems with building the strips of roads in Zelów'. The grant is third in size in the whole Łódź province, in all financed spheres (bigger sums were only given to the 'giants': the city of Łódź and the Technical University of Łódź).

At present, the local authorities are preparing to put forward a proposal for the years 2007-2013, and getting the resources for support of local development will be the best way to celebrate the golden jubilee of conferring on Zelów settlement municipal rights.

Zelów, June 2007

Mayor of Zelów
Sławomir Malinowski

Pejzaże ziemi zelowskiej

Landscapes of the Zelów borough

Gmina Zelów leży na równinnym obszarze Wysoczyzny Łaskiej, sięgając na południowym wschodzie Wysoczyzny Bełchatowskiej i Kotliny Szczercowskiej. Najwyżej w całej gminie położony jest rejon wsi Ostoja w jej wschodniej części – 213 m n.p.m., najniżej – dolina rzeki Chrząstawki (155 m n.p.m.) na południowym zachodzie.

Rozległą równinę tu i ówdzie urozmaicają szerokie doliny o zadartych krawędziach, łagodnych stokach i płaskich dnach. W dolinach rzek Pilsi, Grabi, Chrząstawki i wpadającej do niej Kiełbaski występują wały wydmowe dochodzące do 15 m wysokości. Szczególne walory krajobrazowe ma obszar położony na południowy zachód od wsi Bujny, gdzie pasmo wydm piaszczystym stokiem opada wprost do wód zbiornika retencyjnego „Patyki" utworzonego na Pilsi.

The borough of Zelów is situated on the flatland of Wysoczyzna Łaska, reaching in the south-east Wysoczyzna Bełchatowska and Kotlina Szczercowa. The region of Ostoja village is situated highest (213 metres above sea-level) in the borough, in its eastern part. The valley of the Chrząstawka river is situated lowest (155 metres above sea-level) in the borough, in the south-west corner.

Wide valleys having turned-up edges, gentle slopes and flat floor, here and there, add variety to the vast plain. In the valleys of the Pilsia, Grabia and Chrząstawka rivers, and flowing into it – the Kiełbaska river, there appear dune embankments reaching the height of 15m. Special landscape assets possesses the area on the south-west of Bujny village, where a strip of sand dunes descends like a slope directly to the waters of storage reservoir called 'Patyki' created on the Pilsia river.

Podłoże geologiczne obszaru gminy stanowią ilasto-piaszczyste, piaszczyste i marglisto-wapienne utwory dolnej kredy. Na tych utworach zalegają warstwy trzecio- i czwartorzędowe, te drugie pochodzenia lodowcowego, wodno-lodowcowego i interglacjalnego. Dominują gliny zwałowe oraz osady piaszczyste i piaszczysto-żwirowe. Najmłodsze utwory holoceńskie to mady rzeczne, torfy oraz wspomniane już wydmy. Z surowców naturalnych występują tylko piaski, kruszywo i glina zwałowa.

Lasy stanowią 26 procent terenu gminy i zajmują łącznie około 4200 hektarów. Większe powierzchnie leśne występują w południowo-zachodnich rejonach gminy, pozostałe towarzyszą na ogół dolinom rzek. W strukturze siedliskowej przewagę ma bór świeży i bór mieszany świeży. W całej gminie, w rozproszeniu, rośnie kilka drzew uznanych za pomniki przyrody. Są to: dąb szypułkowy w Krześlowie, jawor i wiąz w Kociszewie, dwa wiązy polne w Łobudzicach, wiąz górski oraz dwie lipy drobnolistne w Zelowie.

Geological substratum of the borough comprises argillaceuos-sandy, sandy, and marly-limestone deposits of Cretaceous period. On them there lay Tertiary and Quaternary layers. The latter are of interglacial, glacial, and water-glacial origin. Clay, sandy and sandy-gravel deposits dominate. The youngest holocen deposits comprise river fen soil, peat, and the already mentioned dunes. As far as natural resources are concerned, there appear: sands, aggregate, and clay.

Forests constitute 26% of the borough and encompass in total about 4200 hectares. Bigger forest areas are to be found in the south-west part of the region, the remaining usually accompany river valleys. Although dispersed, there are several trees of historic importance. These are: Columnar English Oak in Krześlów, sycamore and elm in Kociszew, two wych elms in Łobudzice, the rough elm and two little-leaf lindens in Zelów.

Widok od strony ulicy Dzielnej
View from Dzielna Street

Zelowskie chaty
Cottages in Zelów

Królowały na ziemi zelowskiej jeszcze do połowy XX wieku. Nieliczne, które przetrwały do dziś, są już tylko reliktami przeszłości, świadectwem na zawsze odchodzących epok.

Chaty budowano na ogół z drewnianych bali na tzw. zrąb. Czasem pokrywano zewnętrzne ściany szalunkiem z desek, czasem nie. Ale były też chaty biedniejsze – o ścianach z udeptywanej i mieszanej ze słomą gliny. Bielone raz na rok wapnem, wpisywały się w niepowtarzalny pejzaż polskiej wsi – niebogatej, a jednak schludnej i jakby wesołej. Chaty kryto stromymi czapami słomianych strzech. Potem pojawił się drewniany gont, który później zaczęto zastępować smołowaną papą, blachą albo eternitem.

Gdy w XIX wieku Zelów zaczynał nabierać charakteru osady miejskiej, budowane w nim domy niewiele różniły się od wiejskich chat. Stawiane gęściej, w ulicznym szyku, nieco modyfikowane facjatami na frontonach, gankami, czasem balkonem w szczytowej ścianie, do dziś rzutują na wygląd miasta, choć ich czas dobiega już końca.

Dom Konteckich w Ignacowie

The Konteckis' house in Ignaców

They reigned supreme over the Zelów borough to the half of 20th century. These few which survived to this day, are only relics of the past, testimony of the previous epochs. Cottages were usually built of wooden beams (framework construction). Sometimes the outside walls were covered with wooden shoring, but not always. However, there were also poorer cottages having the walls made of trodden clay mixed with straw. Lime washed once a year, the cottages became a part of unforgettable landscape of Polish village – not rich, but neat and probably cheerful. These were thatched cottages. Later there appeared wooden shingle, which, in turn, was replaced by tar paper, metal sheet, and eternite roofing material.

When in 19th century Zelów was getting the shape of urban settlement, the houses erected, did not differ much from village cottages. Densely built, in the street rows, a bit modified by the presence of facades, porches and sometimes, balconies in the gable, they are still a significant part of the town's landscape, although their existence is slowly coming to an end.

Dom Mundiłów w Zelowie, ulica Piotrkowska 67

The Mundiłs' house in Zelów, 67 Piotrkowska Street

Dom Semeradtów

The Semeradts' house

Dom Kedajów w Zelowie, ulica Piotrkowska 65

The Kedajs' House in Zelów, 65 Piotrkowska Street

Dom Smetanów w Zelowie, ulica Sienkiewicza 23
The Smetans' House in Zelów, 23 Sienkiewicza Street

Dom Pospiszyła/Jersaka w Zelowie, ulica Piotrkowska
Pospiszył/Jersak's house in Zelów, Piotrkowska Street

Dom Nowaka/Kimmera w Poździenicach
Nowak/Kimmer's house in Poździenice

Zelów, Nowy Rynek 1

Zelów, 1 Nowy Rynek

Ulica Kościuszki

Kościuszko Street

Ulica Kościuszki
Kościuszko Street

Ulica Sienkiewicza
Sienkiewicz Street

Willa Jersaka, ulica Żeromskiego

Jersak's villa, Żeromski Street

Ulica Kilińskiego

Kiliński Street

Ulica Sienkiewicza
Sienkiewicz Street

Dom Klapiaków, ulica Piotrkowska
The Klapiaks' house, Piotrkowska Street

Dom Smetanów/Wiśniewskich, ulica Kościuszki
The Smetana/Wiśniewskis' house, Kościuszko Street

Najstarsze kościoły

The oldest churches

Drewniane kościoły w Kociszewie, Pożdżenicach, Łobudzicach i Wygiełzowie to jedyne na ziemi zelowskiej świadectwa duchowej i materialnej kultury panującej tu przed XIX wiekiem.

Wooden churches in Kociszew, Pożdżenice, Łobudzice, and Wygiełzów are the only testimony of spiritual and material culture developed in this area before 19th century.

Kościół pod wezwaniem Świętego Teodora Męczennika w Kociszewie konsekrowany został w 1783 roku, a zbudowano go – według jednych źródeł – w roku 1775, według innych – w 1765, tuż po pożarze stojącej tu od 1660 roku również drewnianej kaplicy, ufundowanej przez Zofię i Rościsława Walewskich, ówczesnych właścicieli wsi. Nowy kościół ufundował miecznik sieradzki Zygmunt Dobek, do którego Kociszew należał od 1760 roku, a uczynić to miał na polecenie księcia na Małogoszczu i Raczynie, hrabiego Raczyńskiego. Pierwotnie patronką kościółka była Najświętsza Maria Panna Wniebowzięta. Święty Teodor Męczennik został patronem kościoła po 1663 roku, kiedy to Zofii Walewskiej udało się pozyskać dla kociszewskiej świątyni jako relikwie szczątki świętego. Parafia w Kociszewie jest nieco młodsza od świątyni: erygowana została przez biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego, brata króla Stanisława Augusta, 16 grudnia 1789 roku. Przed tą datą kościół spełniał rolę filialną względem parafii w Wygiełzowie.

St Theodore the Martyr church in Kociszew was consecrated in 1783, and erected – according to one source – in 1775, according to another – in 1776, just after the fire of the chapel (which had been here since 1660) founded by Zofia and Rościslaw Walewski, owners of the village at the time. The new church was financed by the sword-bearer of Sieradz, Zygmunt Dobek, who owned Kociszew since 1760. He was ordered to do it by the prince of Małogoszcz and Raczyn, count Raczyński. Initially the patron of the church was Virgin Mary Assumpted. It was renamed into St Theorore the Martyr in 1663 when Zofia Walewska managed to get the relics of the saint to the church. The parish in Kociszew is a bit younger than the church. It was erected by the bishop Michał Jerzy Poniatowski, the brother of king Stanisław August, on 16th December 1789. Prior to this date it was a branch church to the parish in Wygiełzów.

Zbudowany z modrzewia, orientowany kościół ma konstrukcję częściowo zrębową, z zewnątrz oszalowaną i przykrytą dwuspadowym dachem o wiązaniach storczykowych. Prostokątna nawa w swej zachodniej części – gdzie jest kruchta i chór – ulega zwężeniu. Węższe od nawy jest również wieloboczne, zamknięte prezbiterium. Zakrystia usytuowana jest od północnej strony, w niewielkiej przybudówce wpasowanej w ścienny uskok między nawą a prezbiterium. Główne wejście do kościoła znajduje się w jego południowej ścianie. W drzwiach zwracają uwagę zachowane stare okucia i profilowane obramienie.Spośród wyposażenia wnętrza najcenniejszą wartość przedstawiają m.in. rokokowe elementy ołtarzy, krucyfiks ołtarzowy z drugiej połowy XVII wieku oraz figurka anioła z końca tegoż wieku.

Built of larch, oriented to the east, the church has partly framework construction, having the shoring outside and covered with a gable roof with orchid bond. Rectangular nave in its western part – where one finds a vestibule and a choir – narrows. Polygonal, closed chancel is also narrower than the nave. In the north part you can find a sacristy, situated in a small annex fitted in the wall offset between the nave and the chancel. On the church's south wall one can find the main entrance. The preserved old door fittings and a profiled frame attract the visitor's attention. As far as the inner decoration is concerned, among the most valuable are: rococo elements of the altars, an altar crucifix from the second half of 17th century and a figure of an angel dating back to the end of that century.

Murowany budynek plebanii w Kociszewie, stojący w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła, pochodzi z 1884 roku, o czym informuje signum umieszczone w tympanonie nad wejściem.

Built in brick, presbytery in Kociszew is situated next to the church and dates back to 1884. One is informed about it by the signum placed in a tympanum over the entrance.

Parafię katolicką w Pożdżenicach ustanowił w 1622 roku arcybiskup gnieźnieński Wawrzyniec Gembicki na prośbę Wojciecha i Barbary z Wężyków Gomolińskich, właścicieli wsi. W tym samym roku wybudowano z drewna parafialny kościół pod wezwaniem św. Barbary. Utracił on później (nie wiadomo dokładnie kiedy) status parafialny i stał się kościołem filialnym parafii w Wygiełzowie; nie przetrwał także w sensie fizycznym.

A Catholic parish in Pożdżenice was erected by Wawrzyniec Gembicki, an archbishop of Gniezno, at the request of Wojciech and Barbara Wężyk Gomoliński, owners of the village. The same year St Barbara parish church was built. It was later (we do not know when exactly) deprived of its parish status and became a branch church of a parish in Wygiełzów. It also did not survive in physical sense.

Co do dziejów obecnej świątyni, która stoi w tym samym miejscu, gdzie stał pierwszy kościół, obowiązują dwie wersje. Według jednej budowla pochodzi z końca XVIII wieku i Pożdżenice zawdzięczają ją fundacji kolejnego właściciela wsi, kasztelana sieradzkiego Henryka Mączyńskiego. Druga wersja sytuuje budowę dopiero na połowę XIX wieku. Nie budzi już natomiast wątpliwości fakt – bo jest odnotowany w aktach kościelnych – że w roku 1867 nowy pożdżenicki kościół pod wezwaniem św. Kazimierza i św. Barbary był filią parafii wygiełzowskiej. Rangę kościoła parafialnego odzyskał dopiero w 1958 roku za sprawą łódzkiego biskupa Michała Klepacza.

As far as the history of the present church is concerned, it is situated at the same place as the former one, there are two versions. According to the first one, the building dates back to the end of 18th century and was founded by the castellan of Sieradz, Henryk Mączyński, the next owner of the village. The second version reports that the church was built in the mid-19th century. It is stated in the church's documents that a new St Kazimierz and St Barbara church in Pożdżenice was a branch church of parish in Wygiełzów in 1867. It became a parish church in 1958 thanks to Michał Klepacz, the bishop of Łódź.

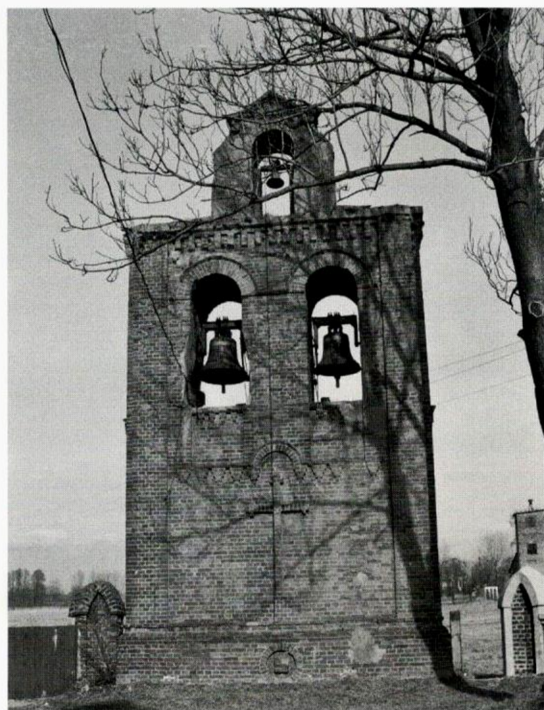
Jednonawowy kościół o konstrukcji szkieletowej jest zbudowany na planie orientowanego prostokąta i zwieńczony dwuspadowym, pokrytym blachą dachem z wieżyczką na sygnaturkę. Wnętrze zdobią m.in. trzy wczesnobarokowe ołtarze: główny – z wyrzeźbionymi postaciami św. Wojciecha i św. Stanisława Biskupa oraz boczne – z XVII-wiecznymi obrazami przedstawiającymi św. Franciszka, św. Piotra oraz Matkę Boską Różańcową wśród świętych dominikańskich.

One nave church having a skeleton construction is built on an oriented rectangular plan and topped with a gable, covered with metal sheet roof with a turret for a little bell. The interior is decorated with, among others, three early baroque altars: the high one – with carved figures of St Wojciech and St Stanisław, the bishop and the side ones – with 17th century paintings presenting St Francis, St Peter and Virgin Mary of Rosary among Dominican saints.

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca i św. Tomasza w Łobudzicach pochodzi z 1795 roku i jest już trzecią z kolei budowlą sakralną w tym miejscu.

St Wawrzyniec and St Tomasz parish church in Łobudzice dates back to 1795, and is the third in row sacred building in this place.

Pierwsza świątynia, którą zbudowali właściciele wsi Łobodzcy, erygowana została na parafię w roku 1488 przez biskupa Zbigniewa Oleśnickiego. Przetrwała do roku 1751, kiedy to uznano, że ząb czasu tak nadwątlił jej drewnianą konstrukcję, że trzeba ją rozebrać. Budowę nowego kościoła, podjętą tuż po rozbiórce starego, sfinansował ówczesny właściciel Łobudzic, starosta żeleniewski Władysław Jeżewski. Kościół stałby może do dziś, gdyby nie pożar, który strawił go niemal doszczętnie w 1795 roku. Wieś należała wtedy do generała Kazimierza Krzyckiego, który postąpił tak jak jego poprzednicy: postawił nową świątynię.

Modrzewiowy kościół nosi wyraźne cechy późnego baroku. Jego zrębowa konstrukcja wznosi się na planie krzyża, którego ramiona tworzą dwie kaplice o dwuspadowych dachach. Dodatkowym urozmaiceniem bryły kościoła są takie elementy, jak falisty szczyt kaplicy południowo-zachodniej oraz przybudówki – dwie, przeciwlegle do siebie ustawione na głównej osi oraz dwie na stronie południowo-zachodniej, gdzie jest zakrystia. Boczne ołtarze kościoła pochodzą z połowy XVII wieku, ołtarz główny – z przełomu wieków XVII i XVIII. W tym ostatnim znajduje się obraz Matki Boskiej Pocieszenia i Niebieskiej Lekarki (Matka Boska Łobudzicka), dzięki któremu świątynia wpisana została do ogólnopolskiego spisu sanktuariów maryjnych.

The first church built by the owners of Łobudzice village, was erected for a parish in 1488 by the bishop Zbigniew Oleśnicki. It survived until 1751, when it was stated that because it was a time-worn building, it had to be demolished. The construction of a new building, which was taken up just after the demolition of the old one, was financed by the owner of Łobudzice at that time, prefect of Żeleniew Władysław Jeżewski. The church would have been there up to the present day if it had not been for the fire in 1795, which almost utterly consumed it. The village was then owned by the general Kazimierz Krzycki who acted like his ancestors – erected a new church. This larch church has some distinct features of the late baroque style. Its framework construction is on a cruciform plan. The cross' arms create two gabled chapels. Additional variety is given by: wavy peak of the south-west chapel and annexes – two opposite to each other, on the main axis, and two others, on the south-west side, where the vestry is. Side altars of the church date back to the half of 17th century, the high altar – at the turn of the 17th and 18th centuries. In the latter one finds the picture of the Holy Mother of Consolation and Heavenly Doctor (Virgin Mary of Łobudzice), thanks to which the church was put on the national list of sanctuaries of Our Lady.

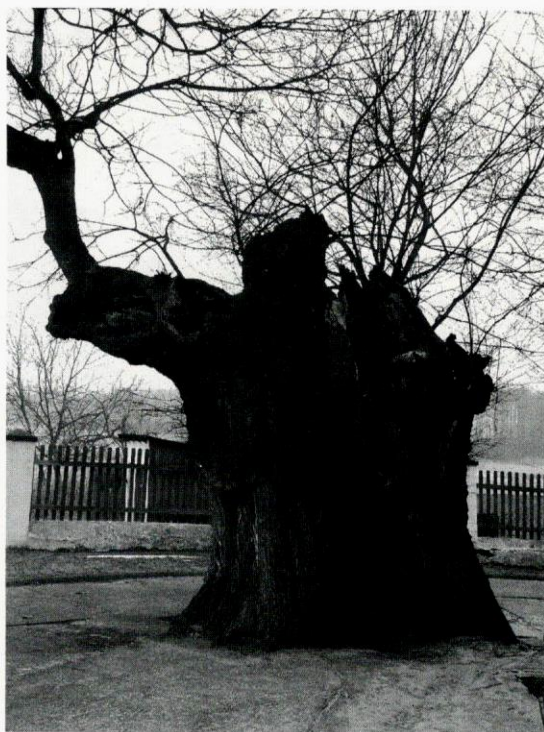

Kościół pod wezwaniem św. Pawła i Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Wygiełzowie wzniesiony został przez Celestyna Gorczyckiego w roku 1795 lub 1796, po pożarze pierwszego kościoła zbudowanego w pierwszej połowie XV wieku i erygowanego na parafię przez Wojciecha Jastrzębca. W latach 1928-1932 kościół uległ rozbudowie – został przedłużony o prawie 10 metrów, a w roku 1955 poddano go gruntownej renowacji.

Jest to świątynia orientowana, o konstrukcji zrębowej, jednonawowa, z węższym i wielobocznie zamkniętym prezbiterium. W ołtarzu głównym umieszczono barokowy obraz przedstawiający Matkę Boską z Dzieciątkiem w sukience oraz wyrzeźbione postacie Boga Ojca, Marii Magdaleny, Jana Chrzciciela i aniołów, ołtarze boczne zdobią obrazy z początku XVIII wieku.

W otoczeniu kościoła jest zabytkowa drewniana dzwonnica o słupowej konstrukcji, zbudowana w tym czasie co obecny kościół.

St Paul and Mary visiting Elizabeth church in Wygiełzów was built by Celestyn Gorczycki in either 1795 or 1796 after a fire of the first church constructed in the first half of 15th century and erected by Wojciech Jastrzębiec . In 1928-1932, the church was enlarged – prolonged by almost 10 meters and in 1955 was thoroughly renovated. The church is oriented with framework construction, single-nave with narrower and polygonal-closed chancel. In the high altar there is a baroque style painting presenting the Lady with Infant Jesus wearing a dress and carved figures of the God-Father, Mary Magdalene, John the Baptist and angels. Side altars are decorated with paintings from the beginning of 18th century. In the surroundings of the church, there is a historic wooden campanile built at the same time as the current church.

Osadnictwo

Settlement

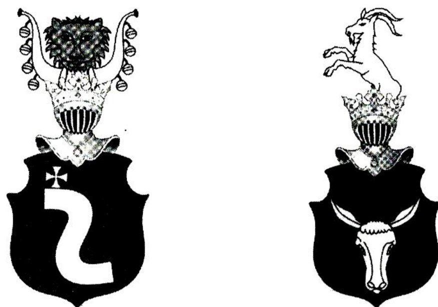

Przez pierwsze pięć stuleci udokumentowanego istnienia – od XV do XIX wieku – Zelów był niewielką wsią szlachecką. Dziedziczona z ojca na syna, przekazywana w posagu, a często po prostu sprzedawana, należała kolejno do różnych rodzin. Żadnej z nich nie przysparzała jednak dużych dochodów, bo ziemia była niezbyt urodzajna, a kmiecych chałup stało niewiele. Ostatni dziedzic, Józef Świdziński, dość lekką ręką pozbył się więc Zelowa, sprzedając go w roku 1802 wspólnocie czeskich kolonistów ze Śląska należącego do Prus, wyznawców husytyzmu. Ich przodkowie zmuszeni zostali niegdyś do uchodźstwa z ojczyzny na skutek prześladowań religijnych, oni zaś postanowili szukać dla siebie nowych życiowych szans w ramach osadnictwa rolniczego (mocno popieranego przez władze w Berlinie) na nowych – dopiero co pozyskanych przez Prusy na skutek drugiego rozbioru Polski – ziemiach.

Józef Świdziński, sprzedając Zelów, przeniósł wszystkich jego rdzennych mieszkańców do swoich innych okolicznych wsi. Tak więc Czesi nabyli *„...wieś (...) ze wszystkimi przynależnościami: gruntami, lasami, łąkami, budynkami (...) przywilejami i prawami, jakie tylko do tej wsi były i są prawem dziedzictwa..."* . Akt kupna w imieniu społeczności złożonej z 54 rodzin podpisali Jan Jirsák (Jersak), Jan Matějka (Matejka), Jan Poláček (Polaczek) i Jan Pospíšil (Pospiszył). Zakupiona wieś miała 1620

Herby rodowe właścicieli Zelowa – Trzebieńskich (XVI wiek) i Świdzińskich (XIX wiek)

Family crests of Zelów owners – The Trzebiecińskis (16th century) and The Świdzińskis (19th century)

morgów polskich powierzchni, z czego tylko 600 morgów stanowiła ziemia orna, resztę obszaru porastał las. Domów po poprzednich mieszkańcach wiele nie zostało, a były to przeważnie nędzne, wrośnięte w ziemię i zapadające się chałupy. Osadników czekała więc ciężka praca od podstaw. Przystępując do uprawy podzielonych między siebie gruntów, jednocześnie musieli budować sobie domy do zamieszkania i urządzać gospodarstwa. Ciężka harówka odbijała się na ich zdrowiu i była powodem dużej śmiertelności – w ciągu dwóch pierwszych lat na nowych ziemiach zmarło 13 mężczyzn, którzy ledwo przekroczyli 40. rok życia.

Na miejsce zmarłych przybywali nowi osadnicy. W 1813 roku mieszkało w Zelowie już 106 czeskich rodzin, a w roku 1830 – 149. Dokonywały kolejnych działów ziemi, ale szybko się okazało, że wyżyć z jej plonów jest bardzo ciężko. Wykarczowano niemal wszystkie okoliczne lasy, w ich miejsce powstały nowe osady: Zelówek, Ignaców, Faustynów, Józefatów – żyznej ziemi i zbiorów było jednak wciąż za mało.

Trud egzystencji łagodziła umiejętność tkactwa, którą osadnicy nabyli jeszcze na Śląsku. Wielu z nich przywiozło na ziemię zelowską domowe krosna, na których zaczęli tkać lniane płótno i sprzedawać je dla podreperowania domowych budżetów. Najpierw było to tylko dodatkowe, oprócz uprawy roli, zajęcie, ale dość szybko nastąpił proces specjalizowania się całych rodzin w produkcji tkanin. Procesowi temu sprzyjał rozwój łódzkiego regionu włókienniczego, dzięki któremu w okolicach Zelowa pojawili się pośrednicy organizujący całą sieć produkcji nakładczej. Dostarczali oni domowym tkaczom surowiec i odbierali gotowy produkt, którym najpierw było tylko lniane płótno, zastępowane z czasem tkaninami wełnianymi, a wreszcie bawełnianymi. Większość pośredników pochodziła z zewnątrz, ale z czasem wyrośli także miejscowi nakładcy, jak bracia Karol i Józef Gąsiorowscy, Dawid Rozenblum czy Ferster. Pod koniec XIX wieku w Zelowie zaczęły powstawać niewielkie fabryki tkanin. Ich właścicielami, zwanymi fabrykantami, byli między innymi: Józef Hajek, Paweł Niewieczerzał, Konstanty Rajchert, Ferdynand Brandt, Frezewitte, Tajtelman. W ten sposób zrodziła się i rozwinęła zelowska tradycja tkactwa, która kwitła przez cały wiek XX i do dziś się jeszcze utrzymuje.

Husyccy osadnicy przywiązywali ogromną wagę do życia duchowego. Już od chwili przybycia na ziemię zelowską podjęli próbę budowy kościoła, w którym mogliby uczestniczyć w nabożeństwach według własnego rytu – ewangelicko-reformowanego. W roku 1804 wysłali w tej sprawie pismo do króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III, a w roku 1806 zlecili opracowanie projektu budowlanego architektowi Gerhardtowi. Próba nie powiodła się, ponieważ toczyły się wojny napoleońskie i inne sprawy zaprzątały głowy pruskich władz. Kolejna próba, podjęta w roku 1818 – kiedy Zelów należał już do Królestwa Polskiego – okazała się pomyślna. Kościół, którego projekt opracował budowniczy obwodu kaliskiego i sieradzkiego Jan Zille, powstał w latach 1821-1825. Budowla stoi do dziś, górując nie tylko nad dachami domów przy ulicy Sienkiewicza, ale nad całym miastem.

Ś. P.
TEOFIL FIBICH
URODZONY D. 26-
Z.MARŁ D. 3-V-1927
POKÓJ JEGO DUSZY

KAREL
POSPÍŠIL.
ZEMŘEL DN. 12 ČERVNA 1938
ŽALM 40

KAROL POSPISZYL
W PANU UMIRAJI.

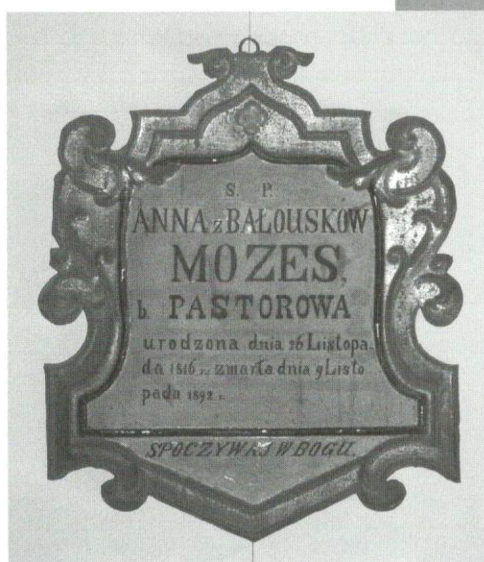

PANI PASTOROWA
HANNA HALINA
z ZDROJEWSKICH
PIASECKA
URODZONA D. 10 LIPCA 1901 r.
ZMARŁA D. 30 GRUDNIA 1931 r.

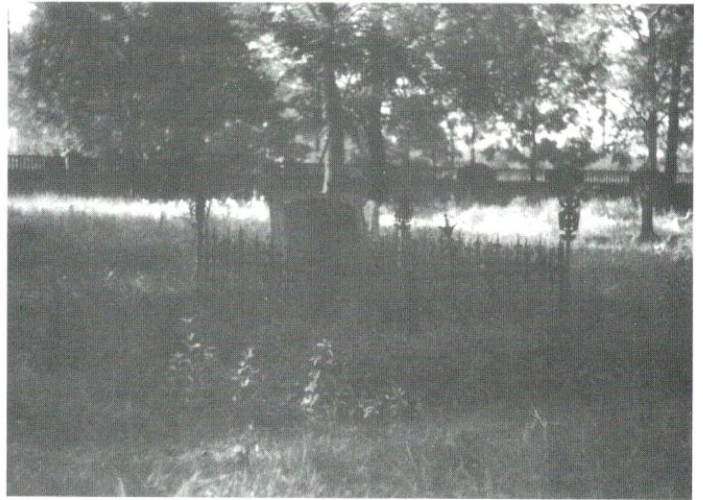

JAN LEOPOLD
HAJEK

Ignacy
KARCZEWSKI
roku.

Ś. P.
Józef
Gąsiorowski
Naczel: Poczty w Zelowie
Żył lat 63
Um: 28 Kwiet: 1895 r.
Spokój Jego duszy

Ś. P.
ANNA z BAŁOUSKÓW
MOZES,
b. PASTOROWA
urodzona dnia 26 Listopa.
da 1816 r. zmarła dnia 9 Listo
pada 1892 r.
SPOCZYWA W BOGU.

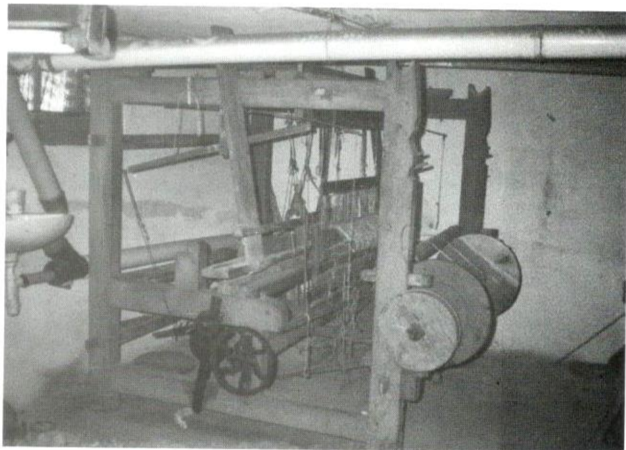

S. P.
Matěj Jersák
Odpočivá v Pánu
svém.

Susząca się przędza – częsty niegdyś widok na zelowskich podwórkach
Drying yarn – once common view in Zelów's yards

For the first five centuries of its confirmed existence – between 15th and 19th century – Zelów was a little gentlemen village. It was inherited from father to son, given in a dowry, and often, simply sold. It belonged respectively to different families. However, it brought too big proceeds to none of them since the land was not extremely fertile and there were only some peasant cottages. The last heir, Józef Świdziński, quite recklessly got rid of Zelów, selling it in 1802 to a community of Czech colonists from Silesia (belonging to Prussia), Hussitism believers. Their ancestors were once forced into exile as a result of religious persecution, they, however, decided to seize new opportunities in the framework of farming settlement (strongly supported by the authorities in Berlin) on new land, just acquired by Prussia in the aftermath of second partition of Poland - Józef Świdziński, disposing of the village, transferred all its indigenous residents to all his other neighbouring villages. This way the Czechs purchased '...the village (..) with all its possessions: land, forests, meadows, buildings (...) and privileges and rights which are passed by heredity...' A deed of purchase on behalf of the community consisting of 54 families was signed by Jan Jirsák, (Jersak), Jan Matejka (Matejka), Jan Poláček (Polaczek), and Jan Pospíšil (Pospiszył). The purchased land had 2268 acres, out of which only 840 was the farming land, the remaining part was forest. There were not many houses left after the previous residents, besides their condition was poor. There was arduous work ahead of the settlers. Setting about cultivating their fields, simultaneously they had to build houses. It was a real hard slog for them, which detrimentally affected their health, and as a result the death rate was high. Within the first two years, thirteen men, who just turned forty, died.

New settlers came to replace the old ones. In 1813 there already lived 106 Czech families in Zelów and in 1830 – 149. They made the next division of the land, but it quickly turned out that it is difficult to make ends meet from its crop. Almost all neighbouring forests were cleared and at

Karta pocztowa sprzed pierwszej wojny światowej
A postcard from before the World War I

Sala muzealna na poddaszu kościoła ewangelicko-reformowanego
Museum room in the attic of the Evangelical-Reformed church

their place new settlements appeared. These were: Zelówek, Ignaców, Faustynów, and Józefatów. However, fertile soil and harvest were still scarce.

Their painful existence was soothed by the ability to weave, which they acquired in Silesia. Many brought home looms with them on which they started to weave linen and vend it to bolster their finances. Initially, it was merely additional work but quite quickly the whole families started specializing in fabric manufacturing. The process was stimulated by the development of textile centre in Łódź, thanks to which, some middlemen organizing the whole net of outwork appeared in the surroundings of Zelów. They provided these domestic weavers with raw material and collected the final products. At the beginning this was linen, which, with time, was replaced by woollen fabrics, and finally by cotton. The majority of middlemen was from outside, but with the passing of time there also appeared local outworkers such as: brothers Karol and Józef Gąsiorowski, Dawid Rozenblum or Ferster. At the end of 19th century there were some little fabric factories set up in Zelów. Józef Hajek, Paweł Niewieczerzał, Konstanty Rajchert, Ferdynand Brandt, Frezewitte, and Tajtelman, among others, were their owners. They were called manufacturers. This way weaving tradition in Zelów was born and cherished. It flourished throughout the whole 19th century and continues up to the present day.

Hussite settlers attached a lot of weight to spiritual life. Since the day they arrived in the Zelów borough, they made an attempt to erect a church where they could take part in services according to their own rite – Evangelical-Reformed. In 1804 they sent a letter to king Frederick III of Prussia concerning this matter. In 1806 the architect Gerhard was commissioned to conceive a building project. The attempt was futile since the Napoleonic Wars were fought and the Prussian authorities were preoccupied with other things. The next attempt was made in 1818 – when Zelów was already a part of the Kingdom of Poland – turned out fruitful. Jan Zille, the builder of Kalisz and Sieradz borough planned the project. The church was erected between 1821 and 1825. It continues to stand in Zelów up to this day, and towers over not only the houses at Sienkiewicz street, but also over the whole town.

BLAHOSLAVENI KTERIZ SLYSI
SLOVO BOZI A OSTRIHAJI JEHO

Ziemia i ludzie
The Land and its People

Gleby ziemi zelowskiej nie są zbyt urodzajne. Ponad połowa obszaru ziemi uprawnej to gleby V i VI klasy bonitacyjnej. Jedynie w dolinach rzecznych Chrząstawki i Kiełbaski oraz w rejonie Kociszewa i Kolonii Grabostów występują rozproszone płaty gleby o wyższej jakości – klasy IIIb i sporadycznie IIIa.

Mimo nie najlepszych warunków naturalnych przez wiele lat podstawą utrzymania ludności zamieszkującej okolice Zelowa było rolnictwo. Obecnie w zelowskiej gminie funkcjonuje nieco ponad 1500 gospodarstw rolnych, z których około 600 powierzchnią upraw nie przekracza jednego hektara. Uprawia się w nich głównie zboża: żyto, mieszanki zbożowe, pszenicę, także ziemniaki i warzywa.

The soil of the Zelów borough is not particularly fertile. Over the half of arable land area comprises the 5th and 6th soil grading class. Merely in the valleys of the Chrząstawka and the Kiełbaska rivers and in the region of Kociszew and Kolonia Grabostów there appears soil of higher quality – 3b grading class and occasionally 3a.

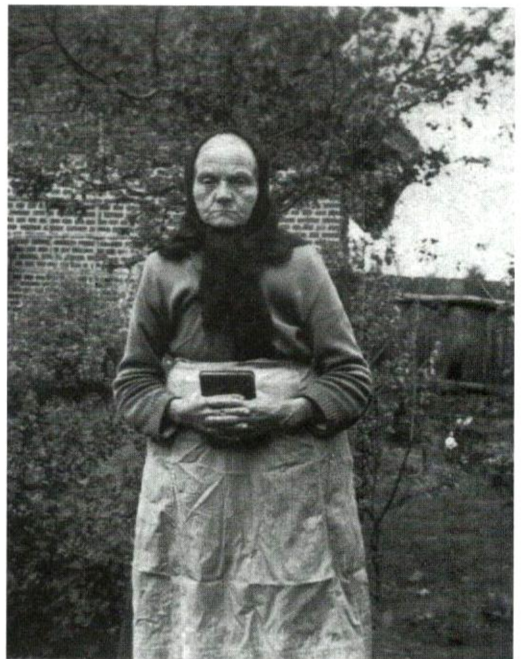
Despite not the best natural conditions farming has been, for many years, basic maintenance of the Zelów borough residents. At present, in the borough of Zelów there are a bit more than 1500 arable farms, out of which, 600 do not exceed one hectare. Mainly crops are cultivated. These are: rye, crop blends, and wheat, but also potatoes and vegetables.

Anna Włodarczewska – mieszkanka wsi Karczmy, zdjęcie z 1921 roku

Anna Włodarczewska, Karczmy village dweller, photograph from 1921

Anna Semeradt z domu Fraj
Anna Semeradt (maiden name: Fraj)

Zelowianie
Zelów dwellers

Bronisława Smetana z domu Hajek
Bronisława Smetana (maiden name: Hajek)

Zelowianie wcześnie polubili obiektyw aparatu fotograficznego. Chętnie przed nim pozowali indywidualnie i zbiorowo – zarówno w atelier, jak i w plenerze.

Zelów dwellers got to like the camera's lens quite early. They eagerly posed for the photographs individually and collectively in an atelier, as well as in the open air.

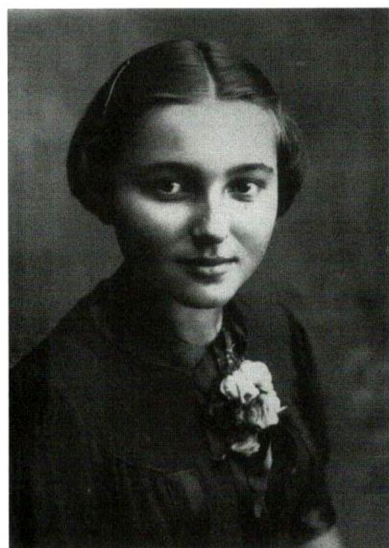

Bracia Klatkowscy

The Klatkowski brothers

Maria Pospiszył z domu Nowak

Maria Pospiszył (maiden name: Nowak)

Panie Bednarska z Pożdżenic i Włodarczewska ze Sromutek
Ms Bednarska from Pożdżenice and Ms Włodarczewska from Sromutka

Teofil Mundził

Zelowscy Żydzi, prawdopodobnie członkowie rady Gminy Żydowskiej
Jews of Zelów, probably members of Jewish Communty Council

Narcyza Irmina Stepnicka przed apteką u zbiegu ulic Sienkiewicza i Wolności

Narcyza Irmina Stepnicka in front of the chemist's at the crossing of Sienkiewicz and Wolności Streets

Rodzina Zyguszków przed swym domem przy ulicy Kościuszki
The Zyguszka's in front of their house at Kościuszko Street

Mantyn Jersak – na zdjęciu z prawej
Mantyn Jersak – on the right in the picture

Felczer i kościelny Karol Pospiszył z rodziną
Paramedic and sexton Karol Pospiszył with his family

Rodzina Krzysieckich z ulicy Piotrkowskiej
The Krzysieckis from Piotrkowska Street

Rodzina Pospiszyłów
The Pospiszyłs

Właściciele majątku ziemskiego Przecznia w parku dworskim
Owners of the landed estate Przecznia in the manor park

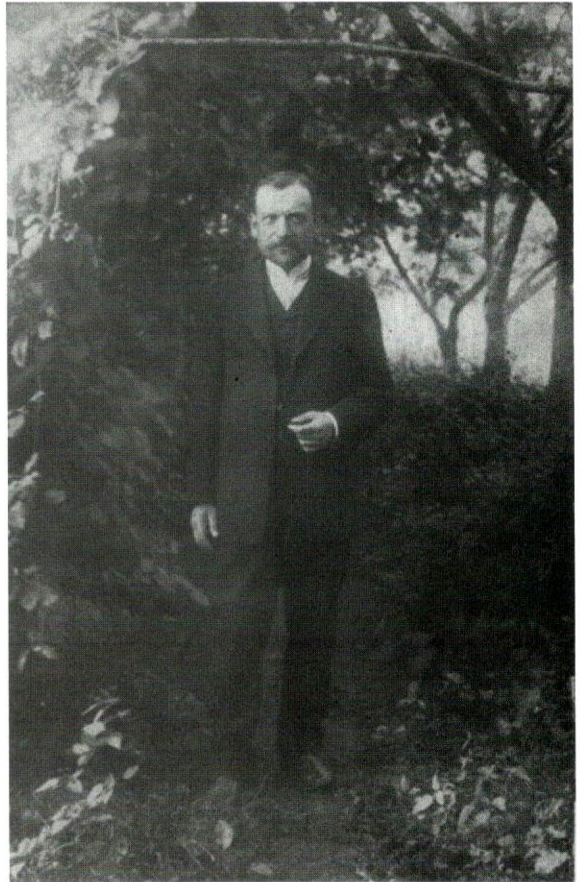
Ksiądz Jarosław Niewieczerzał (pierwszy z lewej) z żoną i rodziną Swobodów.
W górnym rogu – ksiądz biskup Jan Niewieczerzał

Father Jarosław Niewieczerzał (first from the left) with his wife and the Swobodas.
In the upper corner – bishop Jan Niewieczerzał

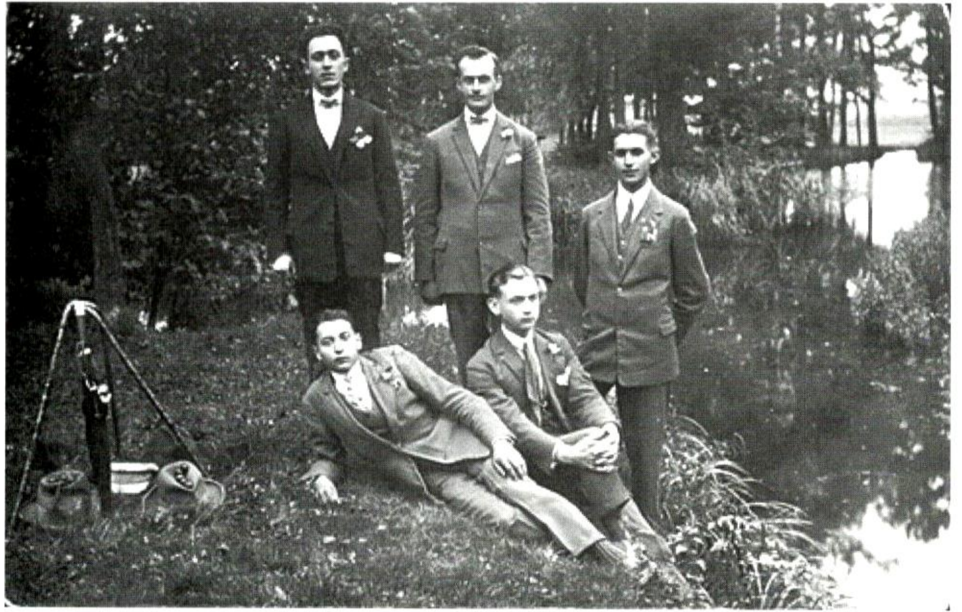

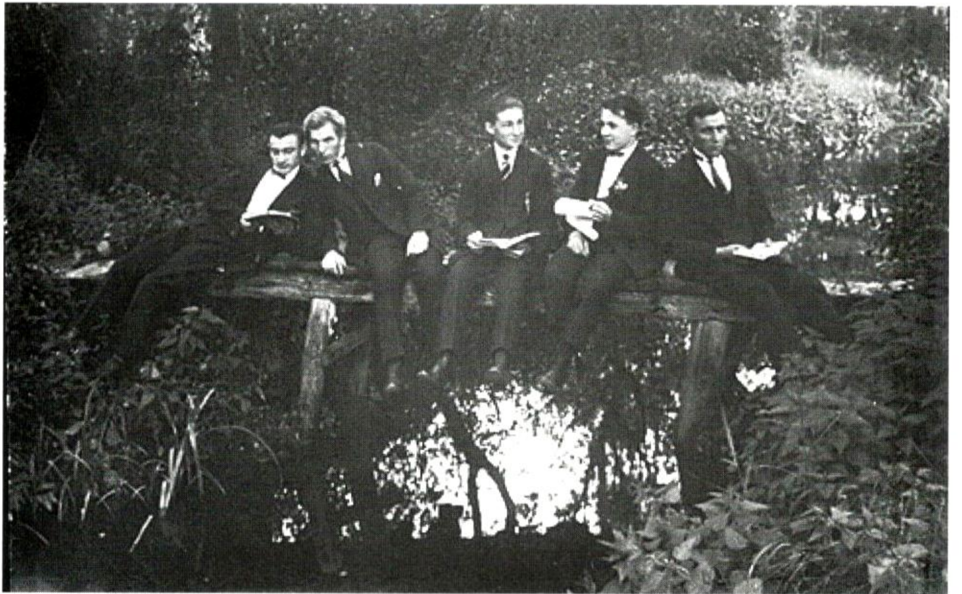

Z lewej – Józef Jersak
To the left – Józef Jersak

URZĄD WOJEWÓDZKI ŁÓDZKI

DOWÓD REJESTRACYJNY

ważny tylko z kartą kontroli opłat P. F. D.

OSOBOWY
(rodzaj pojazdu mechanicznego)

marka fabryczna Polski Fiat
model (typ) 508/III
ciężar własny 818 kg
nośność 4 osób; – kg
ciężar całkowity – kg
Nr silnika 090712 ; Nr podwozia 400582
Kategoria wojskowa A
Zarejestrował p. Dr. Łuczyński (nazwisko i imię)
Włodzimierz

Pojazd dopuszczony jest do ruchu na drogach publicznych R. P. ze znakiem rejestracyjnym

ŁD- 86189 A. 47-170

Łask (adres zamiany) pow. Łaski (miejsce garażowania i zmiany)

M. K. Nr 75 – Kol.
... rejestracyjny niezarobkowy

Doktor Włodzimierz Łuczyński
Doctor Włodzimierz Łuczyński

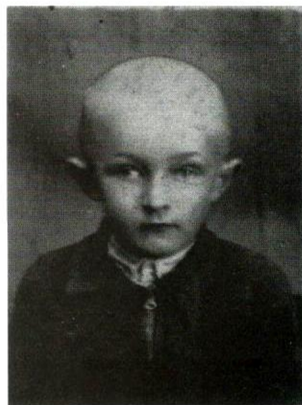

Na ławkach przy ulicy Sienkiewicza
On the benches at Sienkiewicz Street

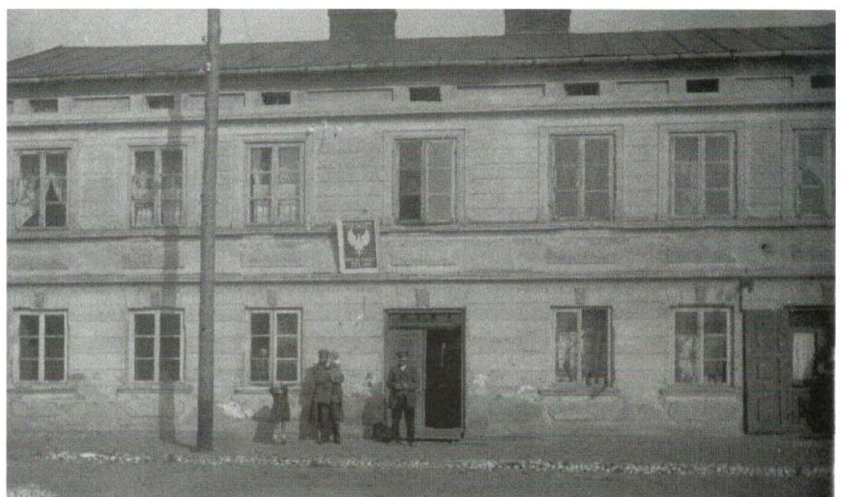

ZARZĄD GMINY
i CZŁONKOWIE RADY GMINNEJ w ZELOWIE
WRAZ z KOMENDANTEM P.P. i PERSONELEM GMINNYM
1919
1927
W. GUDERSKI
WÓJT
J. BARTKIEWICZ
RADNY
E. ZATORSKI
RADNY
WÓJT GMINY ZELÓW
R.P.
P. JERSAK
RADNY
J. PAJCHERT
RADNY
F. KROPIDŁOWSKI
RADNY
J. ŁAWNICZAK
RADNY
SEKR. GM.
A. GUDERSKI
RADNY
S. MICHALAK
RADNY
E. KIEBERNIK
RADNY
P. SZPRYNGEL
RADNY
K. GAPIK
ST. POM.
K. KUPEC
WOŹNY
S. WYSOCKI
MŁ. POM.
FOT. E. SZCZESIK

Rada Gminy Zelów, zdjęcie z okresu przedwojennego. U dołu – ówczesna siedziba Rady Gminy

The Borough of Zelów Council, pre-war photograph. Below – the council seat of that time

Pracownicy spółdzielczości
z lat 1955, 1956 i 1966

Cooperative movement workers
from 1955, 1956 and 1966

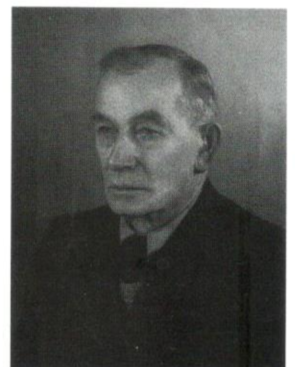

Ks. Wilhelm Fibich
Father Wilhelm Fibich

Kantor Karol Jersak
Cantor Karol Jersak

Kantor Emil Pospiszył
Cantor Emil Pospiszył

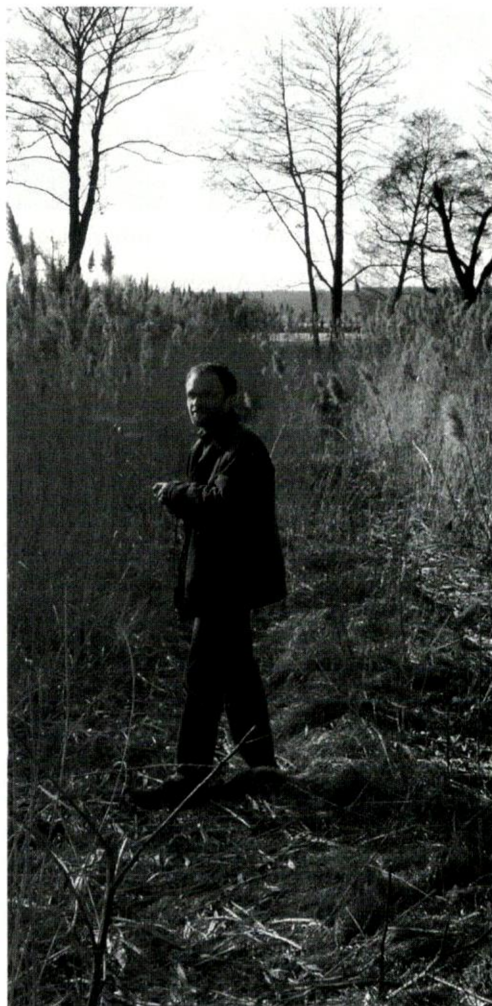
Pastor kościoła ewangelicko-augsburskiego Józef Urbaniak z żoną Urszulą
Pastor of Evangelical-Augsbourg Church, Józef Urbaniak with his wife Urszula

Pastor Mirosław Jelinek z żoną Wierą, pastorem kościoła ewangelicko-reformowanego
Pastor Mirosław Jelinek with his wife Wiera, pastor of Evangelical-Reformed Church

Andrzej Dębkowski, pisarz
Andrzej Dębkowski, writer

Sławomir Papuga, współautor książki „Zelów wpólnota nacji, wyznań, kultur"

Sławomir Papuga, coauthor of the book entitled „Zelów – community of nations, denominations, cultures"

Przedsiębiorczość, praca, służba

Resourcefulness, Work, Service

Gorzelnia w Krześlowie powstała w 1839 roku jako integralna część majątku ziemskiego rodziny Walickich. Po drugiej wojnie światowej wraz z całym majątkiem i zbudowanym w 1846 roku klasycystycznym dworem przeszła na własność Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Po 1989 roku mienie PGR zostało sprywatyzowane, ale nowy właściciel nie wznowił produkcji alkoholu oraz nie zagospodarował dworu.

The distillery in Krześlów was founded in 1839 as an integral part of a landed estate of the Walickis. After World War II together with the whole estate and classical manor house built in 1846, the distillery became a state-owned farm. After 1989 the state farms were denationalized, but the new owner neither resumed alcohol production nor reclaimed the estate.

Młyn w Lubcu zbudowany w latach dwudziestych XX wieku na miejscu, gdzie od bardzo dawnych czasów stały drewniane młyny i tartaki.

The mill in Lubiec built in 1920s at the place where for a long time stood wooden mills and lumber mills

Zabytkowy młyn wodny w Jamborku

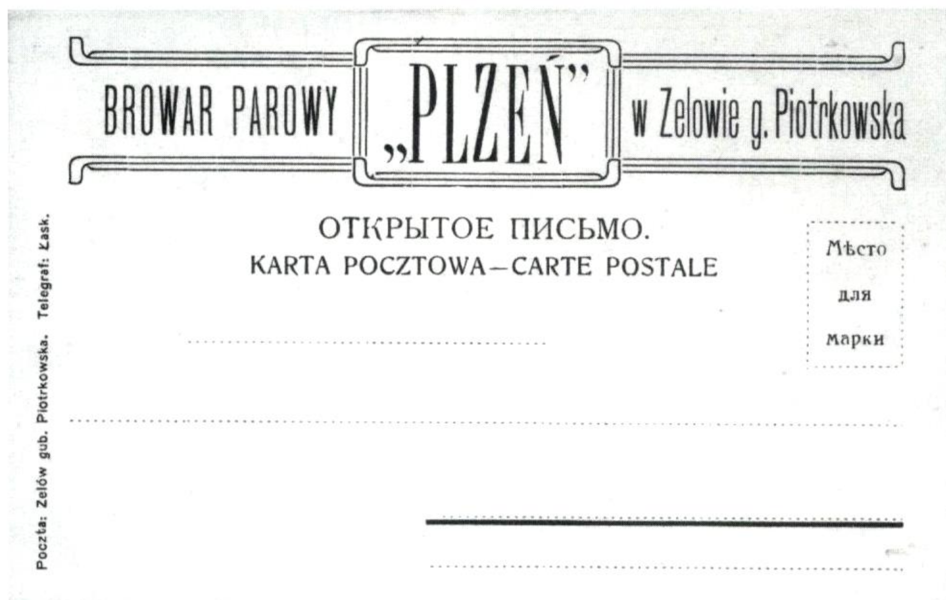
Historic water mill in Jambork

W 1912 roku Władysław Gąsiorowski (na zdjęciu z żoną Pauliną) do spółki z Józefem Chladem, Janem Hamplem i Karolem Pospiszyłem uruchomił w Zelowie, przy ulicy Południowej, browar oraz pijalnię piwa – przy ulicy Sienkiewicza. Browar funkcjonował tylko do wybuchu pierwszej wojny światowej w 1914 roku.

In 1912 Władysław Gąsiorowski (in the picture with his wife – Paulina) together with Józef Chlad, Jan Hampel and Karol Pospiszył set up in Zelów, at Południowa street – a distillery and a pub at Sienkiewicz street. The distillery was opened only until the outbreak of World War I in 1914.

Dzień targowy w środę na miejskim rynku w roku 1913.

Wokół rynku było wiele sklepów i warsztatów rzemieślniczych

There were many shops and craftsmen's workshops around the marketplace

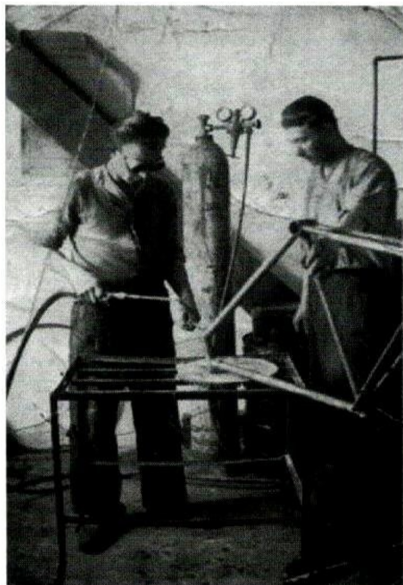
W warsztacie szewskim — At the cobbler's

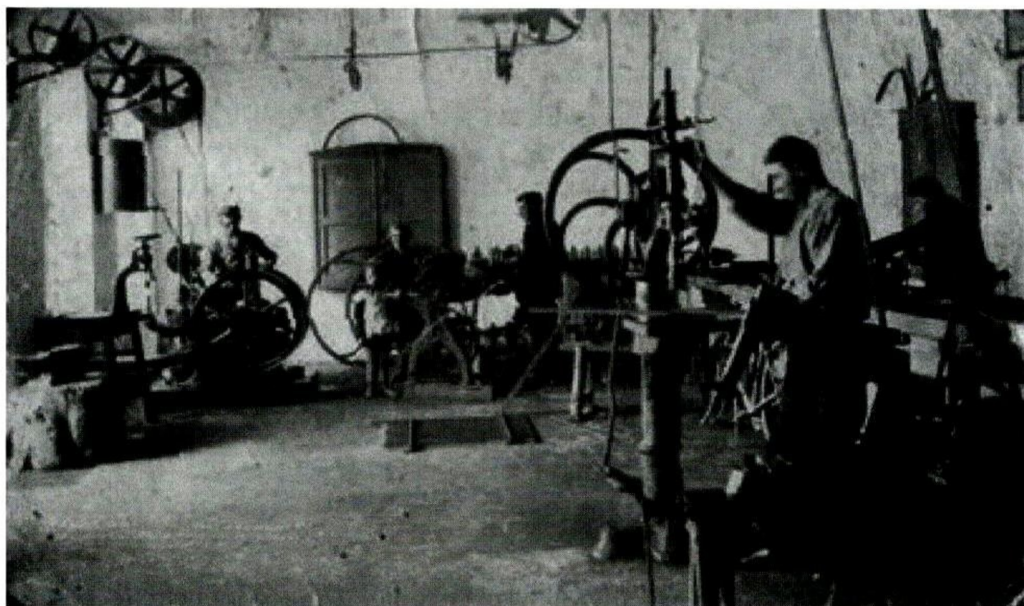
W pracowni krawieckiej — At the tailor's

Na kursie szycia — At the sewing course

W warsztacie ślusarskim
At the locksmith's

Rzeźnia miejska zbudowana w 1930 roku
Municipal slaughterhouse built in 1930

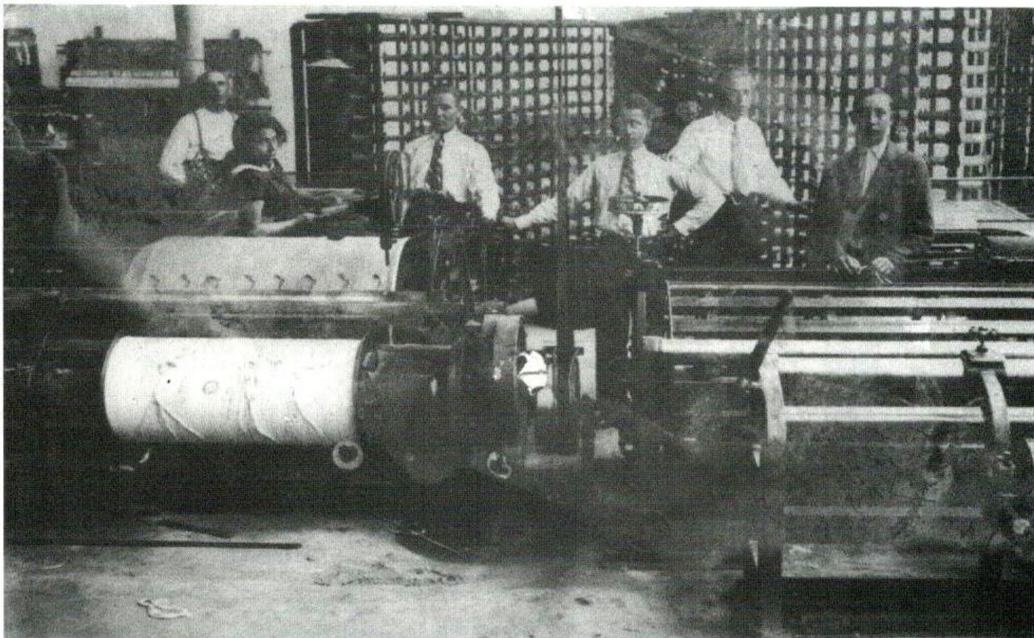
Na początku XX wieku w Zelowie były trzy cegielnie należące do Grzelczaka i Kapluniaka, Bolesława Frezewittego (dwa pierwsze zdjęcia) oraz braci Mojżesza, Chaima i Naftalego Libermanów. Wszystkie pracowały jeszcze w okresie powojennym (ostatnie zdjęcie z 1955 roku).

At the beginning of 20th century, in Zelów, there were three brickyards owned by: Grzelczak and Kapluniak, Bolesław Frezewitte (first two photographs) and brothers Mojżesz, Chaim and Naftali Limberman. All still operated after World War II (last photograph is from 1955)

Budynek dawnego Młyna elektrycznego przy ul. Mickiewicza
The building of the former Electric Mill at Mickiewicz Street

W fabryce Jersaka

In the Jersak's factory

ZELOWSKIE ZAKŁADY PRZEMYSŁU WEŁNIANEGO
ZAKŁAD - CENTR
W XXX-LECIU PRL - PZPR JEDNOCZY
WSZYSTKIE PATRIOTYCZNE SIŁY POLAKÓW

DZIAŁAĆ
PO GOSPODARSKU
ZNACZY OSIĄGAĆ
WIĘCEJ

Sklep zabawkarski przy ulicy Sienkiewicza, lata sześćdziesiąte XX wieku

Toy shop at Sienkiewicz Street, the 1960s

Restauracja „Zacisze", lata 70.
'Zacisze' Restaurant, 1970s

Współczesny pawilon handlowy przy ulicy Sienkiewicza
Contemporary shop at Sienkiewicz Street

Z lewej – Roman Włodarczewski, mieszkaniec wsi Karczmy, z prawej – Radosław Kimmer z Pożdżenic, adiutant marszałka Józefa Piłsudskiego

To the left – Roman Włodarczewski, Karczmy village dweller. To the right – Radosław Kimmer from Pożdżenice, adjutant of marshal Józef Piłsudski

Porucznik Stanisław Marek Przyjemski, saper, budowniczy umocnień obronnych w Przeczni

Lieutenant Stanisław Marek Przyjemski, sapper, builder of fortification in Przecznia

Zelowscy policjanci, okres międzywojenny

Policemen of Zelów, interwar time

Funkcjonariusze zelowskiego posterunku Milicji Obywatelskiej, 1945 rok

Officers of Militia department in Zelów, 1945

Na zapleczu komisariatu MO, 1958 rok

At the back of the Militia station, 1958

Członkowie Związku Strzeleckiego na ćwiczeniach w Bujnach Szlacheckich
Shooting Association members during exercises in Bujny Szlacheckie

Komendanci placówek Związku Peowiaków, 1938 rok. Drugi z lewej w pierwszym rzędzie – Alojzy Przepiórkowski, komendant placówki zelowskiej

Chiefs of the posts of Association of POW (Polish Military Organization) Members, 1938. Second from the left in the first row – Alojzy Przepiórkowski, chief of the post in Zelów

Kurs obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej, 1939 rok
Anti-aircraft and anti-gas defence course, 1939

Zelowscy harcerze na zdjęciach z 1947 roku, z lat 70. i współcześnie
Scouts of Zelów in the photographs from 1947, the 70s and a contemporary one

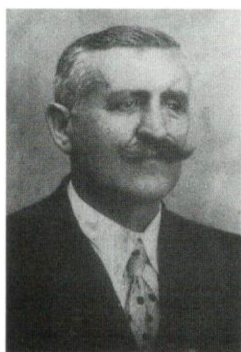
Ochotnicza Straż Pożarna powstała w Zelowie 10 października 1909 roku. Do grona inicjatorów i 93 członków założycieli OSP należeli Bolesław Frezewitte i Wacław Guderski (na zdjęciach u dołu).W skład pierwszego zarządu weszli (na zdjęciu siedzący od lewej): Bolesław Frezewitte, Józef Woźniakiewicz – naczelnik, Józef Zatorski – zastępca naczelnika, Roman Śródke oraz (stojący od lewej): Jarosław Engiel, Henryk Matys, dh Dzierdziejewski.

Pierwszą remizą straży był budynek przy Rynku, pod numerem 10, obecnie siedziba partii politycznych i organizacji społecznych.

Voluntary Fire Brigade was founded in Zelów on 10th October 1909. Bolesław Frezowitte and Wacław Guderski (in the picture below) were among initiators and 93 founder members of Voluntary Fire Brigade. These people sat on the first board (in the picture, sitting from the left): Bolesław Frezewitte, Józef Woźniakiewicz – as a chief, Józef Zatorski – as a vice-chief, Roman Śródke and (standing, from the left): Jarosław Engiel, Henryk Matys, scout Dzierdziejowski.

The first fire station was a building at 10 Rynek. At present it is a seat of political parties and social organizations.

Zelowska Ochotnicza Straż Pożarna w pełnym składzie osobowym
z 1980 roku – przed remizą wybudowaną w 1974 roku.
U dołu – wozy bojowe, którymi dysponuje jednostka w 2007 roku.

Voluntary Fire Brigade in Zelów at its full personal strength from the year 1980
– in front of a fire station built in 1974.
Below – the fire engines, the unit has at its disposal in 2007

Na rozkaz Komendanta Miejsko-Gminnego Straży Pożarnych druha Stefana Stanika, wystąpił przed pomnik T. Kościuszki poczet sztandarowy w składzie:

druh chorąży STEFAN BISTUŁA z OSP Zelów,

druh JAN KOPKA - dowódca pocztu, Naczelnik OSP Grabostów,

druh ALEKSANDER HACHULSKI - asysta, prezes OSP Wygiełzów,

przyklęknąwszy - chorąży pocałował sztandar i przyjął go z rąk prezesa Zarządu Miejsko-Gminnego Związku OSP - druha Bronisława Cieniewskiego.

Uroczyste przekazanie zelowskiej OSP nowego sztandaru odbyło się 24 maja 1981 roku. Po lewej – adnotacja na ten temat w „Kronice OSP w Zelowie"

Ceremonial transfer of a new flag took place in on 24th May 1982. On the left – a note concerning this event in 'Voluntary Fire Brigade Chronicle in Zelów'

ZARZĄD
Ochronki Zelowskiej
№ 1 z 1916 roku.

Przytułek dla starców założony przez Władysława i Paulinę Gąsiorowskich w 1915 roku
The old people's home founded by Władysław and Paulina Gąsiorowski in 1915

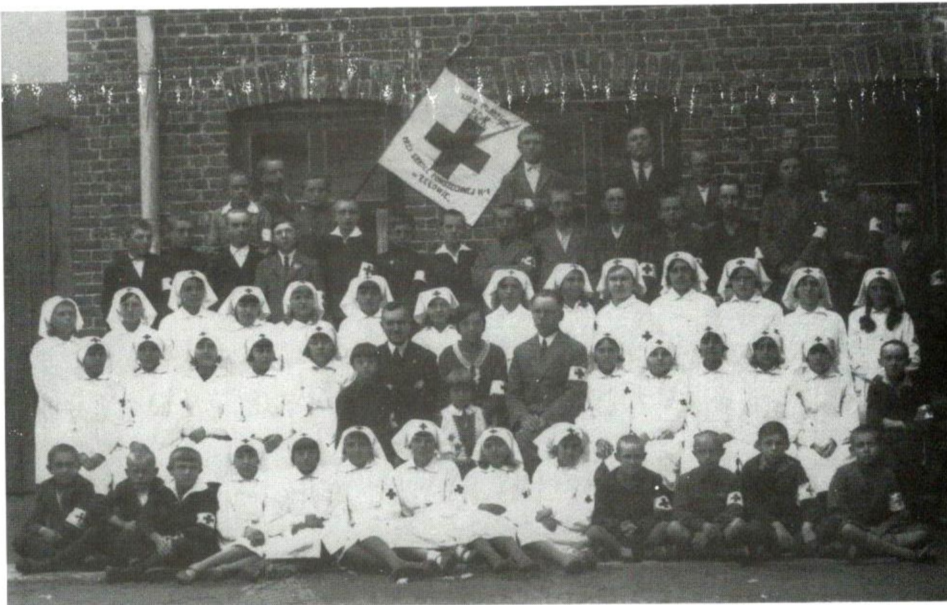

Diakonissa Amalia Müller, opiekunka w przytułku
Diakonissa Amalia Müller, carer in the old people's home

Szpital chorób zakaźnych
Isolation hospital

Na zdjęciach po lewej stronie – zelowskie koła PCK w okresie międzywojennym. U góry – uczestnicy kursu PCK z tego okresu, u dołu – drużyna Polskiego Czerwonego Krzyża Zelowskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego w latach siedemdziesiątych

In the pictures to the left – Polish Red Cross circles at interwar time. Above – Polish Red Cross course participants from that period, Below – Polish Red Cross team at Cotton Industry Factory in Zelów in the 70s

Otwarcie ośrodka zdrowia w 1945 roku
Health centre opening ceremony in 1945

Zelowska służba zdrowia w pochodzie pierwszomajowym, 1974 rok
Zelów's health service during the May Day march, 1974

Uroczystości miejskie i rodzinne

Town and Family Feasts

Zbudowanie w 1924 roku pomnika Tadeusza Kościuszki na zelowskim Rynku spowodowało przeniesienie targu na Nowy Rynek. Teren wokół pomnika stał się miejscem publicznych uroczystości.

Constructing the monument of Tadeusz Kościuszko in 1924 in the Zelów's marketplace was the reason for moving the market to the new marketplace, Nowy Rynek. The monument's surroundings became a place of public feasts.

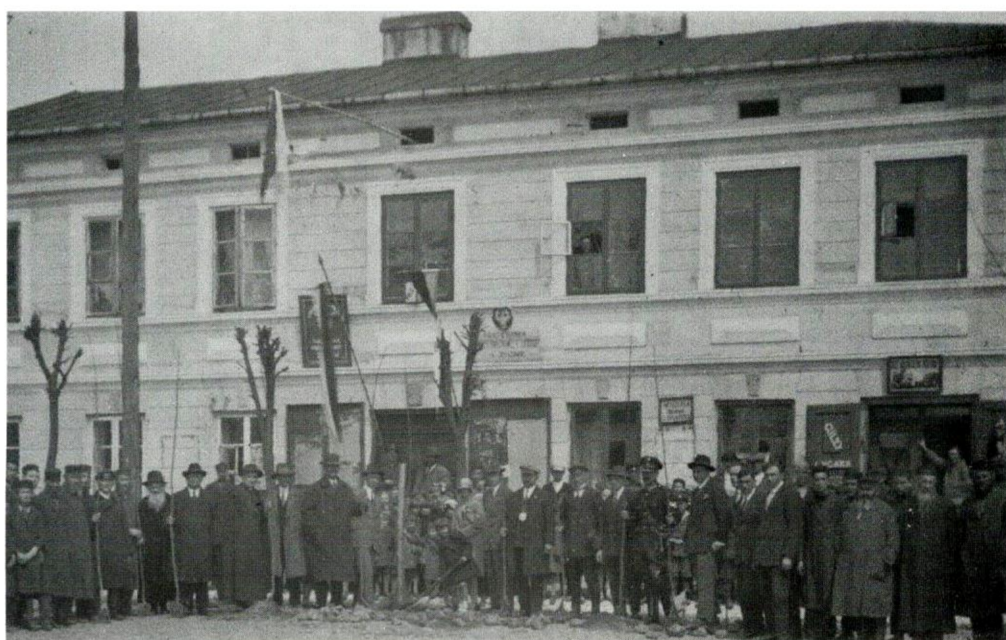
Uroczystość odsłonięcia odbudowanego pomnika Tadeusza Kościuszki na placu Jarosława Dąbrowskiego w 1969 roku.

The celebrations of uncovering of the reconstructed monument of Tadeusz Kościuszko at Jarosław Dąbrowski Square in 1969

NIGDY

WODZOWI
JOZEFOWI
PILSUDSKIEMU
CZESC!!!

Pierwszy powojenny pochód pierwszomajowy
The first postwar May Day march

Młodzież z Domu Kultury na pochodzie pierwszomajowym, 1960 rok
Youth from the Community Centre during the May Day march, 1960

Pochód 1-majowy, lata siedemdziesiąte
May Day march, 1970s

Korowód dzieci, 1917 rok
A procession of children, 1917

Konfirmacje w kościele ewangelicko-reformowanym – lata: 1916, 1919, 1957

Confirmations in the Evangelical-Reformed church, 1916, 1919, 1957

Komunie w kościele rzymskokatolickim

Communion celebrations in the Roman-Catholic Church

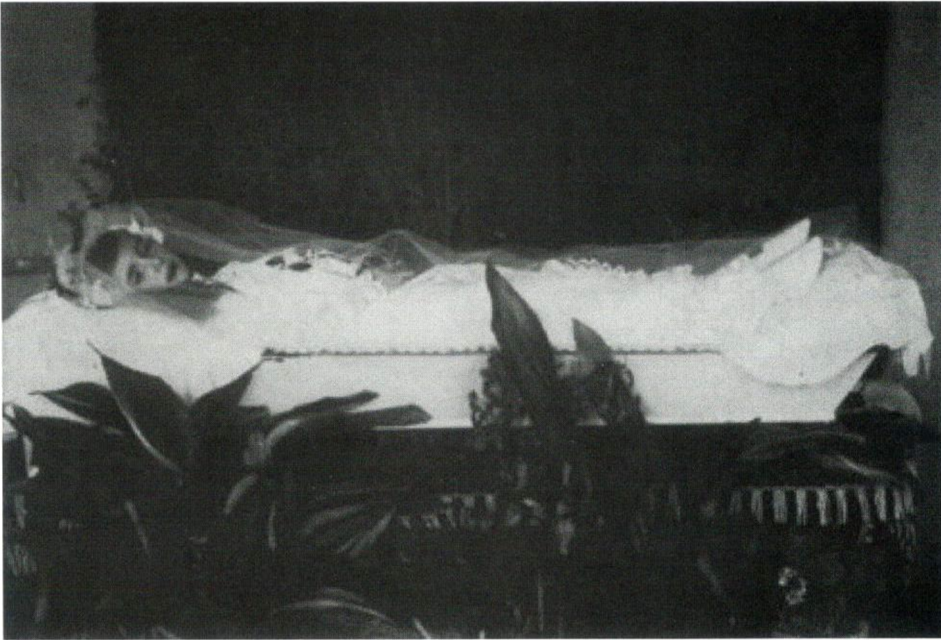

Wesele Jana Jersaka i Amoki z domu Macel, 1939 rok
Jan Jersak and Amoka Macel's wedding reception, 1939

Wesele Stefana Włodarczewskiego, wieś Karczmy, 1934 rok
Stefan Włodarczewski's wedding reception, Karczmy village, 1934

Zwyczajowa „uroczystość" związana z poborem do wojska – wciąganie wozu na dach domu, w którym mieszkał rekrut, 1927 rok

Local 'feast' connected with enlistment into the armed forces – drawing a cart up the roof of the house, where the recruit lived, 1917

Zelowska oświata
Education in Zelów

Zelowska „biała szkoła" przy ulicy Kościuszki (budynek w głębi), którą otwarto w 1865 roku

Zelów's 'white school' at Kościuszko Street (the building at the back), opened in 1865

Czeska szkoła w Zelówku, 1913 rok
Czech school in Zelówek, 1913

Szkółka niedzielna w Zelowie, 1933 rok

Sunday school in Zelów, 1933

Otwarcie i poświęcenie Szkoły Podstawowej – 2 lipca 1937 roku
Opening and blessing of the primary school – 2nd July 1937

Klasa szkolna, okres międzywojenny A classroom, interwar time

Szkoła żydowska, okres międzywojenny
A Jewish school, interwar time

Uczniowie Szkoły Podstawowej w Walewicach z nauczycielami:
Grobelną, Stępnikiem i Świdrowskim

Pupils of primary school in Walewice with their teachers:
Grobelna, Stępnik and Świdrowski

Stara i nowa szkoła w Kociszewie The old and the new school in Kociszew

Gimnazjum w Łobudzicach
Middle school in Łobudzice

Szkoła Podstawowa w Bujnach Szlacheckich
Primary school in Bujny Szlacheckie

Szkoła Podstawowa w Wygiełzowie
Primary school in Wygiełzów

Szkoła Podstawowa nr 2 w Zelowie
Primary school No 2 in Zelów

Przedszkole Samorządowe nr 4 w Zelowie

Self-government kindergarten No 4 in Zelów

Zjazd absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w Zelowie, 1987 rok
Convention of former pupils of Grammar School in Zelów, 1987

Parada licealistów z okazji zjazdu absolwentów, maj 2007 rok

Convention of former pupils, students' parade, May 2007

Muzyka i śpiew

Music and singing

Czeski chór, 1924 rok Czech choir, 1924

Kółko muzyczne, 1929 rok
Music club, 1929

Chór Koła Młodzieży Wiejskiej w Karczmach, 1934 rok
The choir of Country Youth Club in Karczmy, 1934

Młodzieżowy zespół instrumentalny, okres międzywojenny
Youth instrumental band, interwar time

Zespół strunowy String band

Zespół u kantora Jersaka
A band at Jersak's, the cantor

Dzieci z Przedszkola Edukacyjnego przy kościele ewangelicko-reformowanym
Children from Educational Kindergarten at Evangelical-Reformed Church

Orkiestra dęta przy parafii kościoła ewangelicko-reformowanego

A brass band at Evangelical-Reformed Church parish

Zespół mandolinistów Zakładowego Domu Kultury ZZPB, 1960 rok

A mandolist band of the Factory Community Centre at Zelów's Cotton Industry Factory, 1960

Zespół bigbitowy w ZDK, 1963 rok
A rock band at the Factory Community Centre at Zelów's Cotton Industry Factory, 1963

Zespół muzyczny kościoła baptystów, 2003 rok
Music band of Baptist Church, 2003

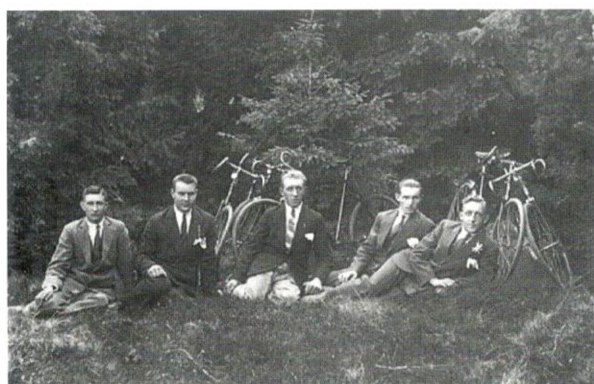
Wypoczynek, sport, rekreacja

Rest, Sport, Recreation

2
3
1

Patyki przed wojną i obecnie

Patyki before the war and now

Ośrodek kolonijny parafii
Świętego Maksymiliana Kolbego
w Pabianicach, Wola Pszczółecka

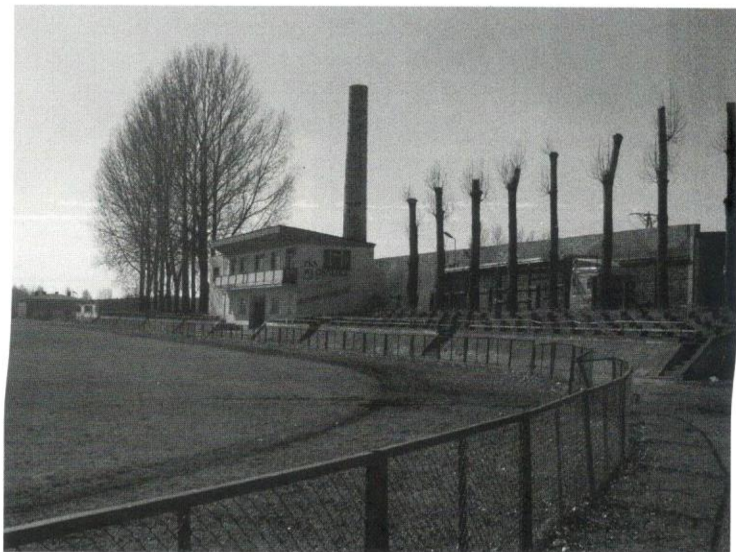
Summer camp in Wola Pszczółecka
run by St Maximilian Kolbe parish
in Pabianice

I. DRUZYNA.
Z.K.S. D. 10-5-25 r.
Fot. GRAJNERT

PRL

21 V
2006
CZUWAJ
STANICA
HARCERSKA
im KAWALERÓW
ORDERU
USMIECHU

Miasto czterech wyznań

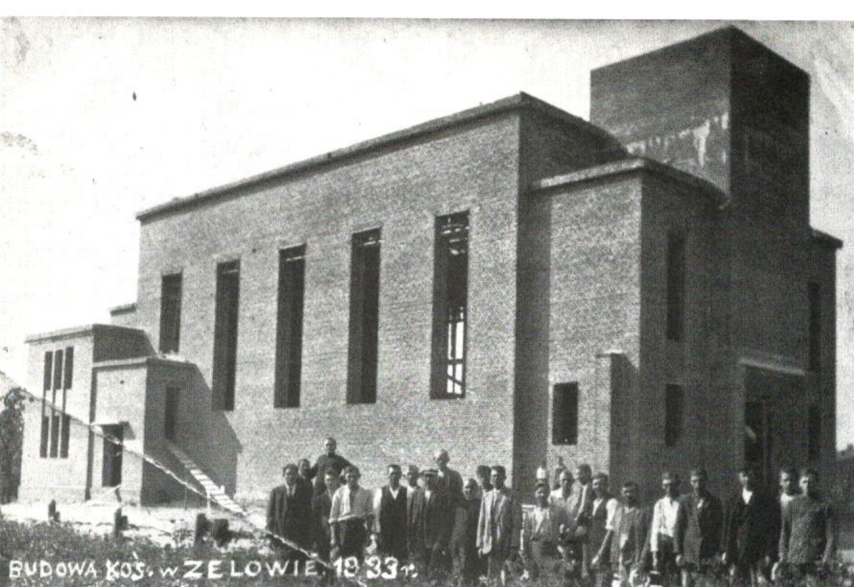
The town of four denominations

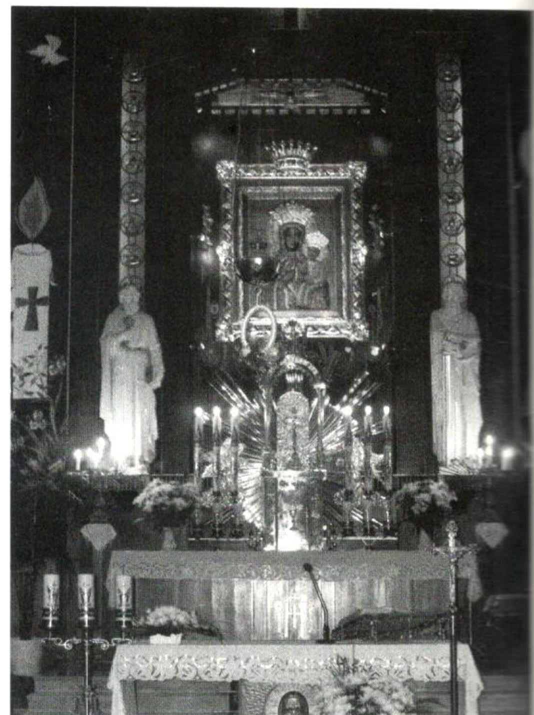

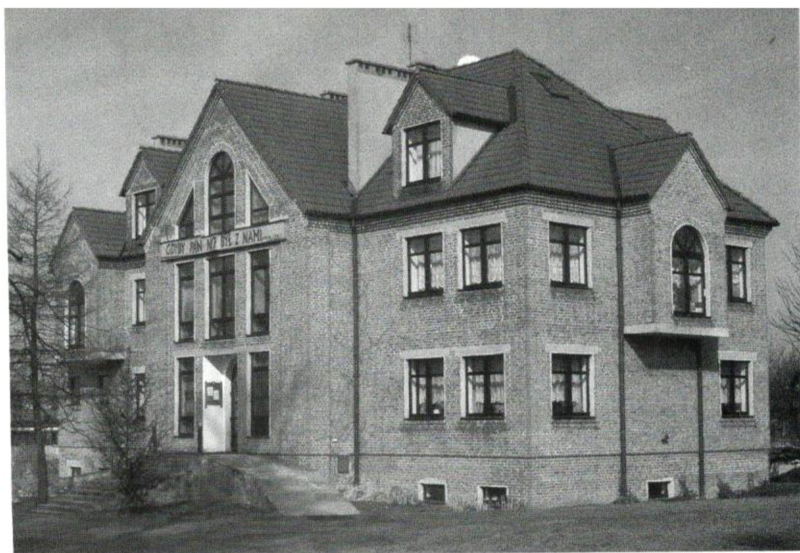
W Zelowie żyją wyznawcy czterech wyznań: rzymsko-katolickiego, ewangelicko-reformowanego, ewangelicko-augsburskiego i Polskiego Kościoła Chrześcian Baptystów

Believers of four denominations: Roman-Catholic, Evangelical-Reformed, Evangelical-Augsburg and the Polish Baptists live in Zelów.

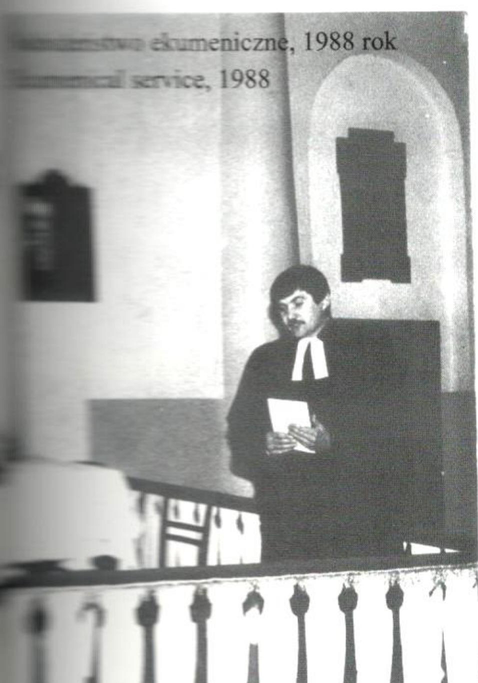

Dom zborowy wyznawców Kościoła ewangelicko-reformowanego
The church of Evangelical-Reformed Community

ekumeniczne, 1988 rok
service, 1988

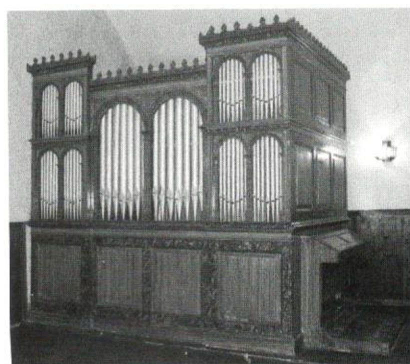

Biskup Zdzisław Tranda i pastor Mirosław Jelinek
na uroczystości otwarcia domu zborowego,
24 kwietnia 1993 roku

Bishop Zdzisław Tranda and pastor Mirosław Jelinek at the church opening ceremony, 24th April 1993

Zelowski

Kaleidoscope

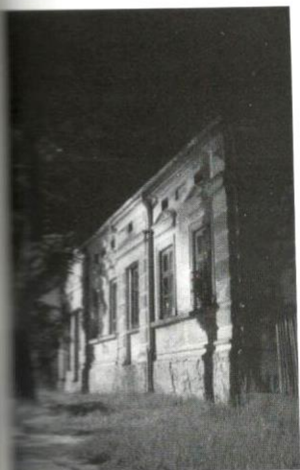

kalejdoskop

of Zelów

Osiedla Zelowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej
Zelów's Housing Association Estate

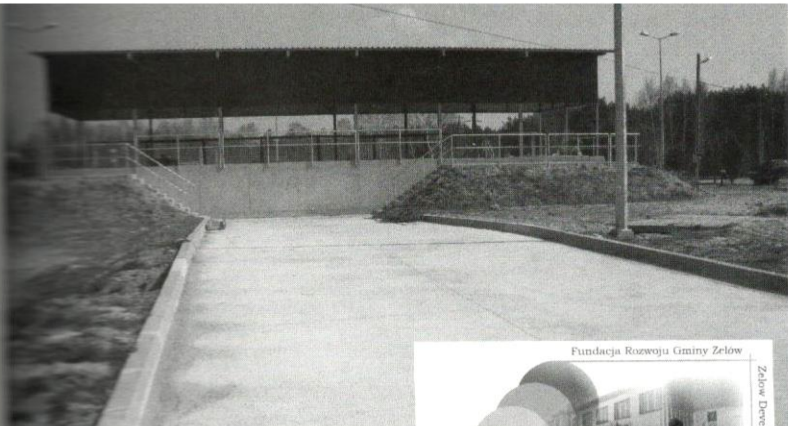

Ulica Kilińskiego, 1942 rok Kiliński Street, 194

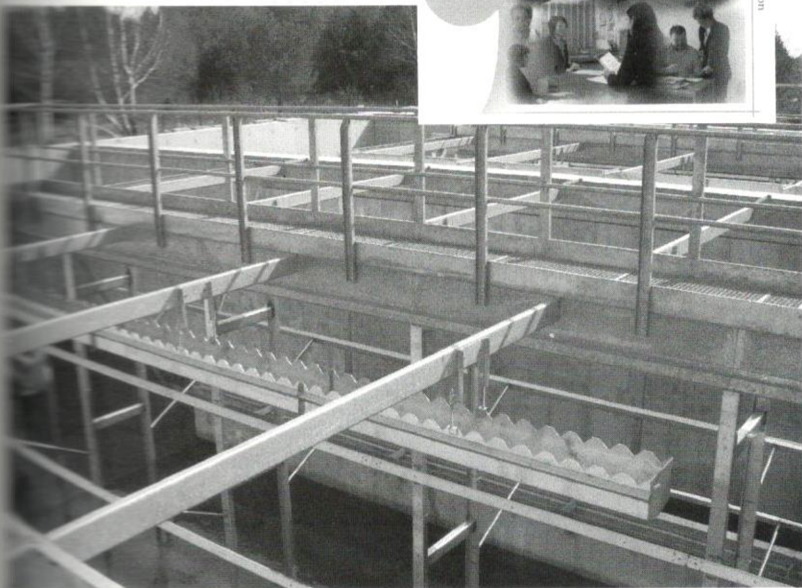

Oczyszczalnia ścieków
Sewage treatment plant

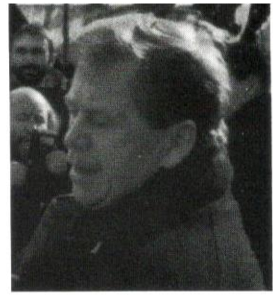
Ulica Kilińskiego, 2006 rok

Kiliński Street, 2006

Hanna Suchocka

Vaclav Havel

Tadeusz Mazowiecki

Jerzy Buzek i Piotr Nowina-Konopka

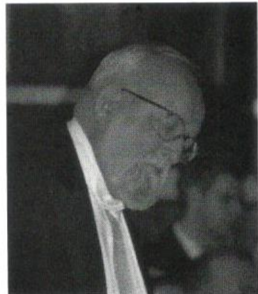

Marek Jurek

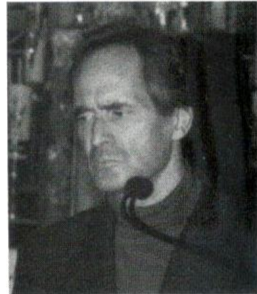

Danuta Hübner

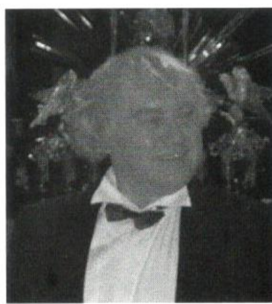
Gościli w Zelowie
They visited Zelów

Krzysztof Penderecki

Jerzy Zelnik

Jerzy Maksymiuk

Teresa Żylis-Gara

Krzysztof Kolberger

Wiesław Ochman

ZOBACZENIA

Od wydawcy

Drodzy Czytelnicy! Ten album, choć wydany z okazji 50. rocznicy uzyskania przez Zelów praw miejskich, nie jest dokumentacją spraw i wydarzeń ostatniego półwiecza. To raczej swobodna próba kreacji zelowskiej tożsamości – możliwej do zarysowania na podstawie archiwalnych fotografii uzupełnionych niezbędnym zestawem zdjęć współczesnych.

Staraliśmy się, aby z kilkuset zaprezentowanych w albumie fotogramów przemówiła specyfika Zelowa i ziemi zelowskiej. Ukazaliśmy ją w szerokiej gamie tematycznej – od charakterystycznych dla tego regionu dawnej i dziś pejzaży po sceny rodzajowe z różnych dziedzin życia kilku pokoleń zelowian.

Wybór materiałów do albumu nie był łatwy. Wartości merytorycznej wielu starych zdjęć, zwłaszcza amatorskich, nie dorównuje ich jakość techniczna, a retusz nie zawsze dał spodziewane rezultaty. Decydując ostatecznie o zawartości albumu, kierowaliśmy się głównie prezentowaną na zdjęciach treścią – odpowiadającą tematom ujętym w 16 rozdziałów. Mamy nadzieję, że wybór zadowoli Czytelników, a przede wszystkim pozwoli ujrzeć miasto i gminę Zelów w rozległej panoramie historycznej, socjologicznej i obyczajowej.

From the Editor

Dear Readers! This album, although published to commemorate the 50th anniversary of gaining municipal rights by Zelów, is not an account of affairs and events of the last half a century. It is rather a free attempt to create Zelów's identity – possible to outline on the basis of archival photographs, supplemented with the necessary set of modern ones.

We tried to emphasise the uniqueness of Zelów and its surroundings from the photograms presented in the album. We showed it in a wide range of themes – from landscapes characteristic of the region in the past and today, to the scenes presenting various spheres of life of several generations of Zelów dwellers.

The choice of materials was not easy. The value of factual knowledge of many old photographs, especially amateur ones, does not equal their technical value, and the retouch not always gave the expected results. Finally deciding upon the contents of the album, we were mainly guided by the matters presented in the photographs – – corresponding to the themes explored in sixteen chapters. We do hope that the choice will satisfy the Readers and, above all, will allow to see the town and the borough of Zelów in an extensive historical and sociological panorama.

